

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Diplomová práce

Bc. Karolína Zajíčková

Asistované setkání rodičů a dětí v České republice

Assisted contact of parents and children in Czech republic

Praha 2021

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Oldřich Matoušek

Ráda bych tímto poděkovala Doc. Oldřichu Matouškovi za trpělivé vedení mé diplomové práce a za předávání zkušeností v průběhu celého mého vysokoškolského studia na FF UK. Děkuji také za odborné rady Mgr. Josefíně Kufové při tvorbě praktické části. Dále bych ráda poděkovala svému manželovi, který mi byl oporou po celou dobu vysokoškolského studia.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 11. srpna 2021

Karolína Zajíčková

Klíčová slova:

Rodina, dítě, rozpad rodiny, asistované setkání, syndrom zavrženého rodiče, programující rodič

Key words:

Family, child, disintegration of family, assisted contact, parental alienation syndrome, programming parent

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá asistovaným setkáním rodičů a dětí v České republice. Pro zdárný vývoj dítěte a jeho budoucí život je základem fungující rodina. V dnešní době žije mnoho rodin, kde stabilita a dobře fungující rodinné vztahy nejsou samozřejmostí. Rozpad rodiny se stává častější skutečností, se kterou se nejen dospělí, ale i děti musí vypořádat a naučit žít. V dnešním světě nalezneme mnoho podob rodiny. Situace, kdy dítě vyrůstá pouze s jedním rodičem, může být v některých případech příhodnější, než život v nefungující konfliktní rodině, která dítěti neposkytuje dostatečnou lásku. Přesto je dítě touto skutečností ovlivněno. Důležitým faktorem pro zdárný vývoj dítěte je postavení rodičů, jak rozvod či rozchod řeší. Pokud rodiče zvládnou situaci srozumitelně a úměrně věku dítěti vysvětlit, nebo zda rodiče dítětem manipulují a vtahují jej do svých problémů, to vše dítě vnímá. Tato manipulace může probíhat až formou tzv. programování dítěte. Způsob, jakým rodiče před svými dětmi vystupují, jak spolu komunikují, zda své problémy ventilují před svými dětmi, zásadně ovlivní vývoj dítěte. V rozpadajících se rodinách se může vyskytnout častý fenomén zvaný syndrom zavržení rodiče. Dítě je pod trvalým tlakem, aby stálo na straně jednoho rodiče, nebo dokonce aby vystupovalo proti druhému rodiči. Existuje řada důvodů, pro které jsou zvolena asistovaná setkání, případně pro které jsou tato setkání nařízena soudem. V rodinách se odehrávají různé scénáře, kdy je pro dítě bezpečnější, aby při setkání se svým rodičem byla přítomna třetí osoba, která může v případě potřeby situaci monitorovat, citlivě zasahovat, setkání reflektovat. Dítě si tak na rodiče zvyká, rodič se s dítětem učí komunikovat apod. Tuto asistenci při setkání rodiče a dětí nařizuje zejména soud a to např. v situacích, kdy spory mezi rodiči ovládnou jejich vztah, převládne vzájemný odpor, a kdy např. dochází k manipulaci dítěte. Dalším důležitým účastníkem, na základě jehož doporučení asistovaná setkání probíhají je OSPOD. Někteří rodiče vyhledávají pomoc nejen z řad odborníků, ale také v rámci webových skupin, kde pocítují jistou sounáležitost a nalézají odpovědi, které hledali. V některých případech je však lepším řešením se obrátit na mediátory či jiné znalce, kteří mohou pomoci rodinnou situaci uklidnit. V rámci procesu asistovaného setkání se rodiče setkávají s odborníky z řad psychologů, advokátů, terapeutů apod. Asistovaná setkání nejsou právně jednotně zakotvena, což se zrcadlí v praxi. Jak se ukazuje v praktické části diplomové práce, nejednotnost v poskytování asistovaných setkání ovlivňuje nastavení jednotlivých zařízení. Pro praktickou část diplomové práce jsem zvolila kvalitativní výzkum tvořený dotazníkem s převážně otevřenými otázkami (viz Příloha I.). Mezi poskytovateli asistovaných setkání jsem následně hledala, v čem se shodují a v čem se

naopak od ostatních odlišují. V rámci své diplomové práce jsem zařadila také seznam zařízení, které jsem pro praktickou část oslovila (viz Příloha II.).

Abstract:

The diploma thesis deals with assisted contacts of parents and children in the Czech Republic. A functioning family is essential for a child's successful development and future life. Today, many families live where stability and well-functioning family relationships are not a matter of course. Family breakdowns are becoming a more common reality that not only adults but also children have to deal with and learn to live with. In today's world we can find many forms of family. A situation where a child grows up with only one parent may in some cases be more convenient than living in a dysfunctional conflicting family that does not provide the child with enough love. Nevertheless, the child is affected by this fact. The parents' attitude in how they deal with divorce or separation represents an important factor for successful development of a child.. If the parents manage to explain the situation clearly and appropriately, given the age to the child, or whether the parents manipulate the child and draw them into their problems, the child perceives it all. This manipulation can take place in the form of so-called child programming. The way parents appear in front of their children, how they communicate with each other and whether they vent their problems in front of their children will fundamentally affect the child's development. In disintegrating families, a common phenomenon called the parental alienation syndrome can occur. The child is under constant pressure to stand by one parent, or even to oppose the other parent. There are a number of reasons for which assisted contacts are chosen or for which such contacts are enacted by court. Various scenarios take place in families, when it is safer for the child to have a third person present during the contact with his or her parent, who can monitor the situation, sensitively intervene, and reflect on the meeting if necessary. The child gets used to the parents, the parent learns to communicate with the child, etc. This assistance in the meeting of parents and children is ordered mainly by the court, for example in situations where disputes between parents dominate their relationship, mutual resistance prevails and when, for example, the child is being manipulated. Another important participant, on the basis of whose recommendations the assisted meetings take place, is OSPOD. Some parents seek help not only from experts, but also within web groups, where they feel a sense of belonging and find the answers they were looking for. In some cases, however, it is a better solution to turn to mediators or other experts who can help calm the family situation. As part of the process of assisted

contacts, parents meet with experts such as psychologists, lawyers, therapists, etc. Assisted contacts are not legally uniformly enshrined, which is reflected in practice. As shown in the practical part of this thesis, inconsistency in the provision of assisted meetings affects the settings of individual facilities. For the practical part of the diploma thesis, I chose a qualitative research consisting of a questionnaire with mostly open questions (see Annex I). Among the providers of assisted contacts, I then looked for what they agreed on and how they differed from others. As part of my diploma thesis, I also included a list of facilities which I addressed for the practical part (see Annex II).

OBSAH

ÚVOD 1

1	RODINA	1
1.1	RODINA A JEJÍ VÝZNAM PRO DÍTĚ	2
1.1.1	<i>Matka</i>	3
1.1.2	<i>Otec.....</i>	4
1.1.3	<i>Ostatní členové rodiny.....</i>	5
1.2	ROZPAD RODINY.....	6
1.2.1	<i>Příčiny rozpadu rodiny.....</i>	7
1.2.2	<i>Destruktivní rozpad rodiny a jeho dopad na dítě.....</i>	10
1.3	ABSENCE JEDNOHO Z RODIČŮ A JEHO DOPAD NA DÍTĚ	13
2	PRÁVA A POVINNOSTI RODIČŮ	15
3	ASISTOVANÉ SETKÁNÍ	16
3.1	VYMEZENÍ ASISTOVANÉHO SETKÁNÍ.....	16
3.2	LEGISLATIVA ASISTOVANÉHO SETKÁNÍ	17
3.3	DŮVODY PRO ASISTOVANÉ SETKÁNÍ.....	18
3.4	FREKVENCE ASISTOVANÝCH SETKÁNÍ	19
4	PROGRAMUJÍCÍ RODIČ	20
5	SYNDROM ZAVRŽENÍ RODIČE	24
6	DŮLEŽITÍ ÚČASTNÍCI PROCESU ASISTOVANÉHO SETKÁNÍ RODIČŮ A DĚTÍ	25
6.1	ORGÁN SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	26
6.1.1	<i>Spolupráce OSPOD s rodiči.....</i>	26
6.1.2	<i>Účast OSPOD při asistovaném setkání</i>	27
6.2	SOUDNÍ ORGÁNY.....	28
6.3	NESTÁTNÍ NEZISKOVÉ ORGANIZACE	30
6.4	MEDIÁTOŘI	31
6.5	WEBOVÉ SKUPINY	32
6.5.1	<i>Štrasburští otcové</i>	32

6.5.2	<i>Unie otců</i>	33
6.5.3	<i>Střídavka</i>	33
6.5.4	<i>Liga otců</i>	33
7	IDEÁLNÍ FORMA ASISTOVANÉHO SETKÁNÍ	34
8	CÍL PRÁCE, VÝZKUMNÁ OTÁZKA	36
9	VZOREK, JEHO VÝBĚR	36
10	METODY VÝZKUMU	37
11	VÝSLEDKY	38
11.1	SHRNUTÍ ODPOVĚDÍ	38
11.2	VYHODNOCENÍ	55
12	DISKUSE	57
	ZÁVĚR	60
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	61
	SEZNAM ZKRATEK	64
	PŘÍLOHA 1	I
	PŘÍLOHA 2	II

Předmluva

Diplomovou práci na téma asistované setkání rodičů a dětí v České republice jsem si vybrala na základě praxe v jednom ze zařízení poskytující asistovaná setkání rodičů a dětí. V rámci plnění praxe jsem měla možnost být součástí několika asistovaných setkání a být přítomna konzultacím s rodiči i dětmi. Díky těmto zkušenostem jsem se o problematiku asistovaného setkání rodičů a dětí začala více zajímat.

Jelikož se má diplomová práce zaměřuje na asistované setkání rodičů a dětí, začíná text práce popisem rodiny a funkcemi jednotlivých členů. Vzhledem k tomu, že jednotlivá zařízení poskytují asistovaná setkání zejména rozpadlým rodinám, dotýká se následující část práce právě této problematiky. Rodiče mají svá práva a povinnosti plynoucí ze zákona. Právo na kontakt s dítětem je jedním z nich. Existují však důvody, proč kontakt rodiče s dítětem vykonávat za asistence třetí osoby. Text práce se proto ve třetí kapitole zaměřuje na problematiku asistovaného setkání. Jelikož je v rámci poskytování této služby často pracováno s rodiči, kteří jsou ve sporu, a jedná se často o konfliktní vztahy, další kapitoly diplomové práce se týkají tzv. programujících rodičů a syndromu zavržení rodiče, se kterými se organizace v kontextu asistovaných setkání často potýkají. V rámci procesu asistovaných setkání se rodiče seznamují s různými odborníky z řad sociálních pracovníků, soudců, mediátorů apod., kteří mají na kontakt rodiče a dítěte vliv. Touto problematikou se diplomová práce zabývá v šesté kapitole, kde popisuje role jednotlivých odborníků a jejich vliv na asistovaná setkání, dále se v této kapitole píše o webových skupinách, v rámci kterých někteří otcové z rozpadajících se partnerských vztahů hledají útočiště, a kde veřejně bojují za péči o své děti a kde vytváří informační platformu pro veřejnost. Poslední kapitolou teoretické části je ideální forma asistovaného setkání, kterou jsem stanovila před zpracováním empirické části diplomové práce. V praktické části je popsáno, jak asistovaná setkání v jednotlivých organizacích ve skutečnosti fungují.

Pro praktickou část diplomové práce jsem zvolila kvalitativní výzkum tvořený dotazníkem s otevřenými otázkami. Snahou dotazníkového šetření bylo zjistit, jak jednotlivá zařízení asistovaná setkání poskytují a jaké jsou mezi nimi rozdíly.

Literární i internetové zdroje jsem čerpala především z oblastí sociální práce, psychologie, sociálně-právní oblasti a čerpala jsem zejména z tematiky týkající se rodinné a rozvodové problematiky. Citaci jednotlivých zdrojů jsem vytvářela skrze citační styl ČSN ISO 690.

Úvod

V dnešní době je problematika rozpadajících se rodin stále větším společenským tématem. Vedlejším produktem odcizení partnerů je zhoršení vztahů rodičů a dětí. Aby tyto vztahy byly obnoveny, je zde možnost využít asistované setkání. V textu diplomové práce se nejdříve zabývám rodinou, jakou v ní má kdo roli a uvedením do problematiky rozpadajících se vztahů v rodině. Každý rodič disponuje právy i povinnostmi ke svým dětem, na základě kterých mají nárok na kontakt se svými dětmi. Vzhledem ke složitosti některých vztahů mezi rodiči, je kontakt mezi rodiči a dětmi umožněn pouze za asistence třetí osoby. Další kapitoly se týkají programujícího rodiče a syndromu zavržení rodiče. S těmito fenomény se často rodiny a také pracovníci poskytující asistované setkání potýkají, proto jsem uvedení do této problematiky zařadila do teoretické části diplomové práce. V předposlední kapitole představuji důležité odborníky, kteří proces asistovaného setkání ovlivňují. Další zajímavostí této kapitoly jsou webové skupiny, ve kterých se sdružují otcové hájící svá práva na péči o dítě. V poslední kapitole teoretické části jsem nastínila ideální průběh asistovaného setkání z mého pohledu.

Praktická část diplomové práce je kvalitativním výzkumem tvořeným dotazníkovým šetřením s otevřenými otázkami (viz příloha I.), který se zabývá zkoumáním průběhu asistovaného setkání v jednotlivých organizacích, které uvádím v příloze II.

1 Rodina

Rodina je společenská instituce (Matějček, 1994), jež je tvořena lidmi, a kterou známe již od nepaměti. V pravěkých dobách se rodiny tvořily nejen díky pudovým vlastnostem člověka se rozmnožovat, ale zejména s cílem chránit, učit, pečovat a připravit své děti na jejich budoucí život. Dnešní svět se oproti minulým časům změnil. Rodiče dnes své děti chrání, ale před jinými hrozbami, než tomu bylo dříve. Potřeba ochraňovat, pečovat, vychovávat a kultivovat děti zůstala v lidech zakořeněna spolu s potřebou vzájemné podpory rodičů. Tato potřeba o děti pečovat se dokonce zakořenila do zákonů. Psychologický slovník (Hartl, 1993) definuje rodinu jako společenskou skupinu spojenou buďto pokrevně nebo skrze manželství, která má vzájemnou odpovědnost, a která by si měla pomáhat. Rodinu dělí na nukleární, která zahrnuje generaci rodičů a jejich dětí a na širší rodinu. Ta se skládá z prarodičů, strýců, tet, bratranců a sestřenic, kteří jsou na sebe vázáni jak pokrevně, tak rodinnými tradicemi, jazykem, rysy apod. Slovník sociální práce

(Matoušek, 2008) dělí rodinu na tradičnější pojetí, které je vázáno sňatkem, adopcí či pokrevně a na pojetí rodiny přicházející ze západu. V něm je za rodinu považována i skupina lidí, která se za rodinu pokládá díky své náklonnosti. Znakem rodiny bývá sdílení společné domácnosti. Ve slovníku sociální práce nalezneme další dělení rodiny a to na orientační, do které se rodíme a prokreační, kterou člověk založí svatbou či narozením dětí.

Rodina v západní civilizaci (Matoušek, 2008) projevuje několik společných znaků. Je to zejména nižší porodnost, vyšší věk při vstupu do prvního manželství a vyšší rozvodovost. Roste také počet lidí, kteří sdílejí domácnost, ale nevstoupili do manželského svazku. Mezi další znaky naší civilizace patří dobrovolné soužití bez dětí nebo více matek samoživitelek. Důvodů k těmto trendům je několik; nejvýznamnější z nich je větší touha po individualitě a osobnímu růstu/prospěchu, který je zvýrazněn dosaženým vzděláním a kvalitnější prací. Jak se zdá, děti (a někdy i manželství) těmto „úspěchům“ brání nebo je alespoň zpomalují.

Například v Anglii (Sobotková, 2007) se rodiče rozvádějí a zároveň jsou tvořeny znovu uzavírané sňatky více, než tomu bylo doposud. Počet druhých a dalších sňatků alespoň jednoho z manželů v této zemi vzrostl na jednu třetinu celkově sezdaných párů. Před třiceti lety se rozpadlo jedno z deseti manželství. Obecně lze říci, že počet nesezdaných párů a svobodných matek roste.

Rodina se tedy postupem času vyvíjí a proměňuje. Lidé tvoří rodiny různorodé a ne v duchu tradičních hodnot, jako tomu bylo dříve zvykem. Ať už jsou však formy rodin jakékoli, jsou důležitým místem pro vývoj dětí. V následující podkapitole se budu zabývat tím, proč je rodina pro dítě důležitá a jakou hraje v životě pro dítě roli.

1.1 Rodina a její význam pro dítě

Známý citát říká: Rodina je základ státu. A nezbyvá než s tímto tvrzením souhlasit. Rodina je bezpečí, láska, místo kam bychom se měli rádi vracet. Dobrá rodina je také důležitou startovní čarou pro naše děti. A děti, jak známo, jsou budoucností světa.

Vztah nám dává pocit jistoty (Matoušek, 2013), který je pro lidi a jejich psychický vývoj důležitý. Zejména děti tyto vztahy k pečujícím, primárním osobám, potřebují a to nejvíce na počátku života, kdy na nich záleží jejich přežití. Postupem času si dítě vytváří hierarchii vazeb tvořenou dalšími vazbami k ostatním členům rodiny.

Zajímavý pohled na manželství a výchovu dětí nabízí křesťanská nauka. Ve svatebních obřadech je tento vztah vyjádřen tak, že láska, věrnost a úcta, kterou si manželé při svatbě slibují, nejsou závislé jen na jejich jednání - jde z velké části o Boží

milost, která je jim dána. Slibují-li si věrnost až do smrti, vědí, že jejich manželství nebude procházka růžovou zahradou, ale že to bude náročné a obracejí se ke svému nebeskému Otci, protože ve své malosti doufají v jeho pomoc v tomto povolání. Děti, jejich plození a výchova, jsou tím největším darem, který může být manželům od Boha dán. Proto při obřadu slibují, že své děti přijmou a budou je vychovávat podle božích zákonů. Tedy v lásce a ve víře, že z nich budou dobří lidé.

1.1.1 Matka

Zejména na počátku života dítěte je nejdůležitějším členem rodiny matka (Špaňhelová, 2010). Ta o dítě pečuje ještě před jeho samotným narozením. Bývají ženy, které roli matky převezmou velmi rychle, některým však trvá déle, než se s touto rolí ztotožní. Důvodů k tomuto pozdějšímu zakotvení je několik, například: kdo je otcem dítěte, jaké jsou podmínky porodu, i zázemí, do kterého matka dítě přivádí. Akceptování dítěte je pro jeho další život podstatné. Dítěti dává možnost se rozvíjet bez příliš úzkých mantinelů. Rozhodně neplatí, že dítě je přesně takové, jaké si ho matka vysní. Bude mít jiné zájmy, povahou může být zcela odlišné od obou rodičů. V takových chvílích se projeví, jak matka své dítě přijímá a miluje i přesto, že je třeba jiné, než si přála. Mateřská láska bývá to nejcennější, s čím do života vstupujeme. Matka miluje své dítě, i když se mu nedaří nebo přesto, že se nezachová čestně. Tato láska se projevuje napomenutím i ponaučením. Reakcí dává najevo, že chování dítěte jí není lhostejné a dává mu jistotu, že co matka řekne, to myslí vážně. Stanovuje tím dítěti hranice pro jeho chování, ale i hranice, které ho chrání zvenčí. Je však třeba tuto jistotu udržovat, tedy neposouvat mantinely příliš často. Tím by se z jistoty stal chaos a matka by přišla o autoritu. Přírozenou součástí mateřského pudu je ochrana dítěte přede vším, co by dítěti mohlo ublížit. Ochrana ale neznamená, že matka uzavře své dítě před okolním světem a nepustí ho poznávat život skrze vlastní zkušenosti. Dítěti musí být ukázána cesta a také musí vědět, že když se mu nezadaří, může se vždy vrátit ke své matce. Komunikace mezi matkou a dítětem by měla být otevřená, dítě by se nemělo bát matce s čímkoli svěřit a stejně tak matka by neměla mít problém mluvit o čemkoli se svým dítětem.

Dítě (Špaňhelová, 2010) je už od kojenecké doby schopno opakovat vše, co dělá jeho matka a učí se od ní všemu, co dělá. Od zrcadlení matčiných výrazů v obličeji po její chování a jednání. To se časem překlene k vynášení naučených vzorců chování a názorů ven, např. do školy. Tam se dítě setkává s ostatními dětmi, se kterými v rozhovoru ještě neumí nad svými domněnkami argumentovat. Pouze zrcadlí, co se naučilo doma, aniž by v

tom vidělo hlubší význam. Jediné, v čem má jistotou je, že to slyšelo doma, takže to samozřejmě bude správně. Dítě vnímá, co matka dělá a vidí i její vztahy a lidi, kterými se obklopuje a to, jak spolu vzájemně vycházejí. Veškeré interakce mezi matkou a otcem jsou pro dítě vzorem, který si následně odnáší do svého budoucího života. To všechno dítěti dává jisté vzory chování, jak negativní, tak pozitivní. Samo si pak vybírá, zda se mu toto chování líbí a zda ho chce v budoucnu mít stejné, jako jeho rodiče. Matka dává svým dětem vzor ženství, a to např. v budování vlastní identity.

1.1.2 Otec

Dalším, pro dítě velmi významným členem rodiny, je otec. Do jisté míry by se dalo říci, že otec zastává vše, co bylo popsáno u matky (Špaňhelová, 2010). Avšak jeho role bývá přesto jiná, alespoň z počátku, kdy bývá matka s dítětem doma na rodičovské dovolené a muž značnou část dne tráví v zaměstnání, otec vidá své dítě méně. Čas strávený po boku dítěte je pro vývoj jejich vztahu důležitý. Ať už je dítě v jakémkoli věku, mělo by pociťovat, že se mu otec věnuje naplno. Důležité jsou i momenty, gesta, styl komunikace jakou spolu rodiče před dítětem vedou a tím vším mu dávají signály o tom, jaký spolu mají vztah. Z toho si pak dítě tvoří obraz rodiny, jak se k sobě navzájem chovat a bere si tak příklad do budoucna.

Pro dítě je důležité cítit, že je otcem chráněno (Špaňhelová, 2010) nejen ono samotné, ale i jeho rodina – matka, sourozenci. Otec může rodinu ochraňovat pomocí své rozhodnosti, stálosti, díky které zvládne v těžších chvílích přinést jistotu, jež je pro dítě důležitým základním stavebním kamenem. Pro budování identity dítěte je důležitá láska. Jak otec, tak matka by měli dítěti ukazovat, že ho mají rádi a to formou běžných gest – objetím, pohlazením, úsměvem, zájmem. Stejně jako u vztahu k matce, i ve vztahu s otcem je základním kamenem komunikace. Zvláště dříve platilo, že otec dokázal vysvětlit a šel příkladem v praktických věcech, zatímco matka se starala o emocionální výchovu. Toto rozdělení se v dnešních časech však již vytrácí. Pro chlapce je otec vzorem toho, jaký on jednou bude partnerem, manželem a možná i otcem. Platí to pro věci pozitivní („Líbí se mi, jak tatínek pomáhá mamince tím, že po každém jídle umyje nádobí. Taky bych chtěl takový být.“) i negativní („Rozhodně nebudu svou manželku nikdy zesměšňovat, jako to dělal můj otec.“). Dívky mají v otcích stejným stylem vzor pro své budoucí partnery. Tento výběr probíhá podvědomě a rozhodně neplatí, že dívka hledá kopii svého otce.

Je dobré, když dítě vidí, že mezi matkou a otcem nejsou zásadní rozpory a že v důležitých věcech dokáží být zajedno. Vzájemná úcta a podpora rodičů je ideálním

podhoubím pro zdravý rozvoj dítěte. Pro otce a hlavně pro dítě je důležité, aby byl otec plnohodnotnou jednotkou při výchově a nenechával vše na matce. Ani jeden z rodičů by neměl zpochybňovat a zesměšňovat roli svého partnera. K tomu může docházet různou formou, nejčastěji ale slovními útoky, které mohou vypadat nevinně, ale dítě je silně vnímá. Tyto situace se vyskytují jak směrem od otců k matkám, tak i od matek k otcům. Pokud si však rodiče své chování uvědomují, nejlepší náplastí na tyto zraňující slova bývá vzájemná omluva, ideálně před zraky svého dítěte a snaha se takto už dále nechovat. S dítětem je dobré o situaci mluvit a nenechat ho zmatené.

1.1.3 Ostatní členové rodiny

Rodinu netvoří pouze matka a otec, ale i prarodiče, sourozenci, tety, strýcové apod. (Špaňhelová, 2010) Širší kruh rodiny nám dává vzájemný pocit toho, že s nimi tvoříme společenství a jednotu. Když chce dítě sdílet své zkušenosti, starosti a radosti, může se obrátit nejen na rodiče, ale i na někoho dalšího z rodiny. Tato důvěra by měla fungovat vzájemně. Pro dítě je důležité vědomí, že na nic není samo a zároveň, že i ono je zde pro ty ostatní. Aby rodina fungovala, musí zde být otevřenost, a ne pocit, že by měl s komunikací začínat ten druhý. Prarodiče hrají v dětství svých vnoučat důležitou roli. Samotný kontakt se starší generací, vše co s nimi děti prožijí a zážitky, které si vyléknou, je ovlivní. Jelikož prarodiče jsou zkušenější a mají výchovu svých dětí už za sebou, s vnoučaty už jde o vztah na jiné úrovni. Rodiče jsou ti, kteří své děti vychovávají, avšak prarodiče jsou tu více pro “rozmazlování” a hlídání bez velkých výchovných pravidel. Toto nastavení pravidel vede k uvolněnější atmosféře ve vztahu mezi prarodiči a vnoučaty (strýci, tetami, synovci a neteřemi). Tito příbuzní pouze tráví čas s dětmi a tento čas není primárně určen pro výchovu, jako spíše pro hraní a (v případě prarodičů) předávání zkušeností. Prarodiče přinášejí do rodiny ještě jednu podstatnou věc: zkušenosti a rodinnou historii. Vyprávění vzpomínek na předky, vlastní příběhy z mládí, společné prohlížení rodinných fotografií, procházky k hrobům rodinných předků - to všechno rodinu stmeluje, dává společnou historii a tím i jakousi sounáležitost a touhu v rodinném příběhu pokračovat. Nezanedbatelnou pomocí je vyzvedávání dětí z kroužků, hlídání o víkendech nebo o dlouhých prázdninových týdnech. Stejně jako dítě napodobuje a učí se chování svých rodičů k sobě navzájem, sleduje i vztahy v široké rodině. Jak rodiče vychází se svými a (hlavně) s partnerovými rodiči. Široká rodina ale nejsou jen prarodiče, tety a strýcové. Jsou to i bratřenci a sestřenice a ve velké rodině, která je často spolu (víkendy, rodinné oslavy, dovolené) jsou tito vrstevníci prvními přáteli, a když to dobře dopadne, tak i přáteli na celý

život. Starší příbuzní jsou pro mladší vzorem v dobrém, ale i ve zlém. Jde-li to, je dobré, když rodiče tyto vztahy podporují a povzbuzují obě strany k častějšímu kontaktu.

Výše jsem uvedla jakousi ideální situaci, kdy celá rodina funguje jako celek. Jsou to případy, kdy oba rodiče fungují a širší rodina jim pomáhá v rámci daných mantinelů. Dítě z fungující rodiny má následně pevnější výchozí bod, ze kterého vstupuje do dospělého života. Role jednotlivých členů rodiny se v čase proměňuje. Rodiče už se v některých rolích vzájemně prolínají, nebo zastupují a to zejména v případech, kdy se jedná o rodiče, kteří o dítě pečují sami nebo jsou rozvedeni a pečují o dítě střídavě.

Pro dítě je zásadní, jak se vůči němu rodiče chovají. Dítě přijímá (Matějček, 1994) za rodiče ty, kteří se k němu chovají s mateřskou/otcovskou láskou. DNA pro něj není to nejpodstatnější, signifikantní je láska, kterou i přes rozpory dokáže rodina dítěti ukazovat. Jak píše také Sobotková (2007), dítě může být šťastné pouze s jedním rodičem a nešťastné v nefungující rodině s oběma rodiči. Proto nezáleží tolik na kvantitě, jako spíše na kvalitě rodiny a vztahů uvnitř.

Ne vždy jsou však rodiny šťastné a fungující. Lidé mohou rodiny zakládat v lásce a s dobrým úmyslem, nicméně se stává, že se časem rozpadnou. Tuto problematiku nastiňují v následující podkapitole.

1.2 Rozpad rodiny

V životě (Matějček, Dytrych, 2002) se setkáváme s mnohými těžkými situacemi. Mezi ty nejvíce zátěžové patří rozpad rodiny zapříčiněný rozvodem či rozchodem rodičů. Ten je velkou zátěží pro oba zúčastněné. Rozvádějící se páry mohou prožívat mnoho negativních emocí. Celý tento proces může nadále ovlivnit zbytek jejich života. Společnost měla od rozvodu nadějeplná očekávání, díky kterým toto opatření schválila. Rozvod měl zamezit konfliktům mezi partnery, nebo zamezit jejich zhoršení. Měl pomoci lidem z nekomfortního soužití a budovat naději v nových začátcích. Bohužel, tato přání se vždy lidem neplní. Lidé po rozvodu často propadají stresu, frustraci a bohužel mezi partnery někdy dochází k opakovaným konfliktům, beze změn.

Rozchod či rozvod partnerů (Matoušek, 2013) bývá v západních zemích v dnešní době velkou slabinou. Jelikož se ze společnosti vytrácejí tradiční způsoby sociálního dohledu, stávají se partnerské vztahy a rodina institucí postrádající silné a stabilní zázemí. Dříve bylo součástí tradiční společnosti, že žena pečovala o rodinu a děti, zatímco muž obstarával živobytí. To se však změnilo. Ženy, byť stále o rodinu a děti pečují, jsou více zapojovány na pracovním trhu. Díky vývoji a vzniku antikoncepce může žena regulovat,

zda a kdy chce založit rodinu. Moc, kterou dříve držel v rukou muž, se mění a ženy ji ve vztahu již zřídka akceptují. Matoušek zde poukazuje na to, že s touto změnou souvisí současné zvýšení počtu žádostí o rozvod podaných ze strany žen. Další změnou, která je dnes pro společnost již normou, se nazývá seriální monogamie. Jedná se o navázání nových vztahů v pozdějším věku, což je umožněno vyspělou medicínou, která (uměle) prodlužuje lidský život. Lidé jsou dnes více nezávislí, jsou ekonomicky i sociálně jisti sami sebou. To znamená, že se mohou stát samostatní a nevázat se na podporu druhého člověka.

Aby mohla rodina stabilně fungovat (Matoušek, 2013), musí se do toho zapojit oba partneři. Selhání jejich vztahu je předvídatelné, pakliže nejsou například jednotní ve svých hodnotách, názorech a postrádají mezi sebou propojenost na komunikační či emoční úrovni. Partnerské vztahy, které dobře fungují, nejsou vybudované jen tak, zdarma. Kdo stabilní vztah má, může ostatním lidem potvrdit, že stojí úsilí, že je třeba si ho získat, hýčkat, starat se o něj a někdy přinést i oběti, za cenu jeho udržení. Lidé, kteří preferují svá osobní přání, pohodlí a nejsou ochotni utvářet společné dohody, případně hledat společná řešení s partnerem či rodinou, vedou často k rozpadu rodiny.

V následujících podkapitolách je nastíněno, z jakých důvodů se rozpadají rodiny, a jaký dopad má destruktivní rozpad rodiny na dítě.

1.2.1 Příčiny rozpadu rodiny

Je běžné, že se lidé ve vztazích na všem neshodnou a jsou v mnohém odlišní. Jaké jsou ale důvody, pro které se rozhodnou ze vztahu odejít? Jaké jsou nejčastější důvody rozpadnutí rodin? Jedním z nejčastějších příčin rozpadu rodiny bývá rozvod nebo rozchod partnerů. Rozvod (Matějček, Dytrych, 2002) lze rozdělit do tří stupňů. První, rodinný nesoulad, nezačíná až tak závažnými spory. Manželé pro své rozpory a neshody nejsou schopni nalézt řešení, nebo se na něčem společně dohodnout. Žádný odborník však tyto neshody nehodnotí, nezasahuje do nich, a tak v některých případech dochází k rozvratu. Druhý stupeň, rodinný rozvrat, už je o něco vážnější. Dochází zde k narušení emoční, ekonomické, nebo výchovné funkce rodiny. Tento stav může mít různou podobu. Trvání rodinného rozvratu může být vyhrocené, dlouhodobé a v určitém dalším stádiu může vyústit v rozvod. Ten řeší z právního hlediska formální ukončení vztahu manželů. Rozvodového řízení se účastní různí odborníci a úřední instituce jako například právníci, soudci, OSPOD apod.

Existuje mnoho rodin, které o rozvod nezažádají (Matějček, Dytrych, 2002) a tím pádem přesně nevíme, kolik rodin žije odděleně (sezdané páry, které o rozvod nezažádají; nesezdané páry). Ve vztazích, kde panuje nesoulad či rozvrácení, většinou alespoň jeden z páru strádá buď citově, nebo jiným způsobem. Rozvrácené rodiny mají neblahý dopad na vývoj osobnosti dítěte. Dítě je ke svému okolí vnímavé, takže rodinnou situaci prožívá spolu s rodiči. Výzkumy ukazují, že ať se jedná o jakékoliv období dětského vývoje, nestává se, že dítě rozvrácením netrpí. Jak dítě reaguje, závisí na tom, v jakém věku se nachází a zda se jedná o dívku či chlapce.

V České republice se rozvod nepovažuje za něco neobvyklého. V posledních letech se však rozvodovost snižuje (Rozvodovost... 2018). Český statistický úřad uvádí, že v roce 2018 se rozvedlo 24,3 tisíce manželských párů, což je o 1,4 tisíce méně než v předešlém roce. Zároveň se jedná o nejmenší počet rozvodů od roku 2000. „Rozvody rodin s nezletilými dětmi tvořily 58,4 % z celkového počtu rozvodů. V úhrnu si rozvodem rodičů v roce 2018 prošlo 22,3 tisíce nezletilých dětí, o 1,5 tisíce méně než v roce 2017. Mezi rokem 2008 a 2018 se počet rozvodů snížil celkem o 7 tisíc, z více jak 31 tisíc až na 24 313.“ Důvodem by však mohla být skutečnost, že lidé mají větší tendence žít společně v partnerském vztahu, bez vstupu do manželství.

Rozvod (Colorosová, 2008) volí lidé z mnoha důvodů. Ale ať už jsou jeho dopady pro rozvádějící pár dobré či špatné, na dítě má tato situace vždy veliký vliv. Dítě v rozvádějící se rodině prožívá ztrátu svých rodičů a tyto změny v něm vzbuzují zmatek a otázky. Jelikož rozvod řeší dospělí lidé a dítě je od rozhodování posunuto stranou, ztrácí pocit jistoty, kterou by mu rodina měla dávat. Nevědomí dítěte, co se bude při i po rozvodu rodičů odehrávat, jak často bude moci vídat své rodiče apod., mu ubírá dosavadní pocit bezpečí. Dítěti se toto bezpečí může začít nabourávat kvůli změnám bydlení, školy, zaměstnání rodičů a finanční situaci. Přesto, že rodiče mohou být rádi za skončení nešťastného manželství, nemělo by se zapomínat na to, že děti se v těchto situacích nebudou chovat, jako by bylo vše v pořádku. Veškeré změny bedlivě sledují a vnímají, že jsou součástí rodiny, která se jim rozpadá/rozpadla. V historii lidstva se odehrálo již mnoho rozvodů, avšak každý je jiný. Pokud je rozvádějící pár zralý a je ochotný k rozvodu přistupovat rozumně, dopad na dítě bude jistě jiný, než kdyby se jednalo o nevyspělé lidi bez špetky zdravého rozumu. Záleží však i na tom, jak je dítě zralé, zda se jedná o dívku či chlapce a v jakém věku se dítě nachází. Individualita dítěte hraje zcela jistě důležitou roli, jak situaci zvládne zpracovat.

Colorosová (2008) píše, že z manželství lidé odchází například z důvodu nenaplněných přání, která nemusela být ani uskutečnitelná; partneri nebyli připraveni na celoživotní závazek; když si slibovali manželství, byli příliš zamilovaní; do manželství zasahovala fyzická nebo emocionální agrese; jeden z manželů se zamiloval do jiného člověka a ani se nesnažil dosavadní manželství vzkrýsit, zachránit; jeden z manželů opustil toho druhého; vzájemně se na rozvodu shodli a nechtěli v nespokojeném manželství dále pokračovat. Důvody jsou různé, ale vyskytují-li se v rodině i děti, je třeba se oprostít od zbytečných hádek před nimi a své spory řešit jinak. Nejlepší je, když rodiče zvládají situaci s nadhledem a s klidem. To však není vůbec jednoduché. Pokud se však rozvádějící lidé nedokážou na ničem domluvit bez hlasitých slov a jsou stále v tenzi, tento přílišný stres dopadá nejen na manžele, ale zejména na jejich děti. Ty jsou konfliktními situacemi a stresem z rozvodu ovlivněny.

Lidé (Sobotková, 2007) mají v dnešní době značně větší očekávání týkající se osobního uspokojení v partnerském vztahu. Mění se postavení lidských hodnot a morálního přesvědčení lidí. Ve společnosti se více vyskytují vztahy mimo sňatky, vývoj antikoncepce ovlivňuje možnost kontroly nad svým životem a zároveň se vytrácí z lidských životů duchovní vzor pro manželský život. Na člověka jsou kladeny mnohem větší nároky, což se může odrážet v přehodnocení jeho pohledu na uzavírání sňatku a významu rodiny.

Becker v roce 1977 tvrdil (Vohlídalová, 2010), že se manželství rozpadají, pakliže lidé doufají, že z rozvodu budou mít více prospěchu, než ze samotného manželství. Zároveň se domníval, že nárůst žen na pracovním trhu je spojen s vyšší rozvodovostí. To se však v současnosti nejeví tak jednoznačně. Výzkumy od Rogerse, Martina a Parashara (Vohlídalová, 2010) ukazují na to, že nezávislost ženy na penězích svého muže nemusí předvídat rozvod. Podle jiných studií dokonce větší plat ženy způsobuje nižší rozvodovost.

Na rozvod (Vohlídalová, 2010) má vliv také vzdělání nebo socioekonomické postavení manželů. V současnosti se v USA vyskytuje trend, kdy vysoce vzdělaní lidé z vyšších sociálních tříd tíhnou více k tradičnějším názorům a tedy k menší rozvodovosti. Vyšší vzdělání bývá více běžné u nukleárních rodin s oběma rodiči. V rodinách s nižším vzdělanostním statutem se jedná více o jiné formy soužití, než je klasická rodina. Pakosta (Vohlídalová, 2010) vytvořil studii, která ukazuje na spojitost vzdělání manželů a jejich pohlaví. Jedná-li se o muže, který dosáhl pouze základního vzdělání, je zde riziko rozvodu

vyšší. Pokud jsou muži vzdělanější, než jen na základní úrovni, šance, že dojde k rozvodu, zde klesá. Mluvíme-li o ženách, nebezpečí, že by došlo k rozvodu je méně pravděpodobné, když jsou vzdělané pouze na základní nebo naopak na nejvyšší úrovni. Další faktor, který rozvodovost ovlivňuje je i heterogamie mezi páry. Pokud je žena vzdělanější než muž, je pravděpodobnost jejich rozvodu větší.

Jak uvádí Heterington a Kelly, (Vohlídalová, 2010) rozvodovost je spojená také s životními cykly. S vyšším počtem sňatků stoupá šance na další rozvod, tedy člověk, který se žení po třetí má větší šanci, že se dočká rozvodu, než když vstupoval do prvního sňatku. Také nevlastní děti zvyšují šance, že manželství skončí předčasně. Mezi překvapivé faktory, které zapříčiňují větší možnost rozpadu rodiny, patří soužití páru před sňatkem. Důvodem bývají hodnoty, které lidé v nesezdaném soužití sdílejí. Může to být například větší míra akceptace rozvodů, nebo se u nich vyskytují souhrnné znaky, které spíše nevedou k pevnému manželství. Tyto závěry však Zeman ve své studii, kterou Vohlídalová (2010) zmiňuje, neprokazuje. Říká, že soužití mladých lidí před sňatkem má na pevná manželství již menší vliv. Na to, zda se lidé rozvedou či ne, působí individualismus zakořeněný v lidech z důvodu osobních zkušeností z minulosti. Může se jednat o rozvod rodičů, samostatné bydlení po odchodu z domu. Pakliže máme před očima vzor rozvedených rodičů, jdeme do sňatku příliš mladí, nebo žena rodí, či je těhotná, ještě než se pár stačí vzít, není zde velký potenciál ke stabilnímu manželství bez rozvodu.

Jsou-li v rodině děti, má manželství větší šanci na zdárný průběh jejich vztahu (čím více dětí, tím větší šance). Není to pravidlem, ale ukazuje to hned několik výzkumů, které Vohlídalová zmiňuje. Pokud děti manželství přímo nezachrání, jsou alespoň častým faktorem k oddálení rozvodu.

Ať už se rodiny rozpadají z jakýchkoliv důvodů, je tento proces náročný a to nejen pro partnery, ale i pro jejich děti. Co je však pro děti horší než samotný rozvod (Colorosová, 2008), jsou jeho důsledky. Veškeré změny, jako například problém s nedostatkem peněz, změna školy, dlouhodobé neshody rodičů a jejich rozepře během rozvodu mají na děti neblahý dopad. Pro lepší vývoj psychiky dětí je důležité, aby se lidé, kteří se s dítětem vídají – rodina, přátelé – snažili nepříznivé dopady snížit na minimum.

1.2.2 Destruktivní rozpad rodiny a jeho dopad na dítě

Matoušek píše (2013), že průběh rozvodového řízení má vliv na to, jak ho psychicky prožívají lidé, kteří se procesu účastní. Někteří rodiče se dokáží na rozvodu a okolnostem spojených s rozvodem domluvit. Jsou však mnohé případy, kdy se manželé

dohodnout nedokáží a kdy se rodina rozpadá za nešťastných podmínek. Mnoho lidí v rodině rozvod špatně snáší. Kdo však trpí rozvodem nejvíce, jsou již podle Trnkovy studie z roku 1974 děti. Ty mohou být svědky chování, které je v naprostém rozporu s ideálním fungováním rodiny. Mohou být také rodiči zneužity k ovlivňování rozvodového řízení. Děti, které jsou pod trvalým tlakem, aby „šly proti jednomu z rodičů“ nazýváme dětmi se syndromem zavrženého rodiče. Snahy o obnovení tohoto vztahu vyžadují trpělivost všech stran a odbornou pomoc.

To, co rozvod rodičů s dítětem udělá (Matějček, Dytrych, 2002), bývá často nepovšimnuto jak rodiči, tak blízkými osobami. Nebývá zvykem, že se dítě změní ihned během rozvodu (některé změny se samozřejmě dějí „ihned“), ale tak, jako když dítě vyzoruje určité vzorce chování za normálního stavu, pozoruje a podvědomě si ukládá i chování rodičů během nepokojů, které rozvod přináší. Toto chování se tedy nemusí projevit okamžitě, ale převážně až v pozdějším stádiu jeho vývoje, tedy v době, kdy začíná objevovat partnerské vztahy a začíná je žít. Stejně tedy, jako dcera vyzoruje, jak se chová její matka o Vánocích, jaké má zvyky, vnímá úplně stejně, že se její matka vdávala nevyspělá a po pár letech se její manželství rozpadlo. Tato informace je v dívce zakódována a je pravděpodobné, že se vydá na podobnou životní cestu.

Matějček a Dytrych (2002) uvádějí, že důsledkem stresových situací, které rozvod přináší, se u dětí může projevit zhoršení jejich školních výkonů. To je dáno zvýšeným stresem a s ním ruku v ruce přicházející úzkostí. Bohužel málokdy pro to mají rodiče pochopení a jen tuto situaci zneužívají k osočování svého partnera. Když se dítěti v něčem nedaří, přestává o aktivitu mít zájem. To se v tomto případě děje i se školou, i přes případné dřívější premiantství. Tato změna roztáčí kola začarovaného kruhu, ze kterého je velmi za těžko se dostat. Rozdíl zde vidíme u chlapců a dívek. Chlapci svou úzkost často ventilují zvýšenou agresivitou a podrážděností, zatímco takto trpící dívky se uzavírají do svých světů a na školu rezignují.

Mezi další faktory (Matějček, Dytrych, 2002) které přivádí po rozvodu děti do stresu, jsou nové známosti jejich rodičů. Ty se s nimi často, i přes nezájem dětí, snaží lépe a důvěrněji sblížit. Formy sblížování a vyjadřování lásky, které jsou běžné ve fungujících a milujících rodinách, jsou najednou vyžadovány i ve vztahu k zatím cizímu člověku. Tento tlak a nekomfortní situace může v dítěti vyvolat zmatek a zkroucení pohledu na svět a může to mít dopad i na budoucí vztahy, sebevědomí nebo hodnoty dítěte. Dítě, jež je v průběhu rozvodu a rozvratu rodiny vystavováno stresu, se chová jinak než dítě, které žije

šťastné dětství. Rozvrat rodiny a stres působící z něho, má dopad na psychiku osobnosti, psychický vývoj a má vliv na zrod psychopatologických problémů dítěte. Rozvrat rodiny často dává vzniknout antisociálnímu chování, a to zejména u chlapců nebo dospívajících lidí.

Pokud dítě žije s jedním rodičem (Kuchařová, Šťastná, 2009), nebo s rodičem vlastním a s jeho partnerkou či partnerem, ovlivňuje to různé aspekty jeho života a to i do budoucna. Problémy se mohou týkat jeho chování, vzdělání, psychiky apod. Avšak zatím není jasné, že by tyto děti měly vyšší sklon k rozvodovosti. Jeden ze starších výzkumů provedených na území České republiky dokonce poukazyval na to, že v neúplné rodině se dětem žije hůře než, když žijí s rodičem, který vstoupí do nového manželství. Rodina, která vznikla z již rozpadlých rodin, přináší také riziko zmatení dětí ve vztahu k dalším příbuzným. S novým partnerem nepřichází jen nový otec či matka, ale prarodiče, tety, strýčkové a další. Rozvod se dle dostupných výzkumů odráží jak v dětství, tak v dalších etapách života. V některých případech může mít za následek citovou deprivaci a labilitu dítěte.

Rozvod (Fischer, Škoda, 2009) bývá častým důvodem pro tvorbu patologických jevů v životě dětí a to zejména v období jejich pubescence nebo adolescence. Rozvodem nekončí pouze vztah rodičů, ale jejich dětem se mění doteď stabilní pocit bezpečí, který spolu s manželstvím rodičů zaniká. Situace může být pro potomky matoucí a mohou se cítit ukřivděni, což se promítá do tvorby dalších hodnot tvořící jejich život. Dysfunkční rodiny mohou dále v dětech vyvolat psychickou deprivaci, která pramení z nedostatečného nasycení potřeb. Pakliže jim rodiče nevěnují dostatečnou pozornost, může to vyústit až k společností ne příliš akceptovaným negativním poruchám.

Rozvod může přinášet další problém a to zátěž, kterou rodiče nezvládají (Poupětová, 2009). To může vést k přenesení některých povinností na jejich dítě. V případě, že se tím dítě učí samostatnosti a přirozeně doma pomáhá, je to v pořádku. Špatné by však bylo, pokud by rodiče své dítě využívali jako svou „vrbu“, na kterou si vylévají všechny své emoce týkající se rozvodu, nebo by nadměrně požadovali péči o sourozence. To by pro dítě znamenalo zbavit se vlastního dětství a postrádalo by naplňování svých potřeb ze strany rodičů. Dítě není stavěno na to, aby pomáhalo svému rodiči v takto těžkých chvílích, není rovnocenný a vyspělý přítel, který by dokázal rodiči radit o vztazích. Přesto rodiče občas tuto tíhu na dítě přenáší, což není pro jejich vztah rodič-dítě zdravé. Dítě se navíc může cítit, že není rodiči nápomocné. To je logické, jelikož

dítě je dítě, ne dospělý člověk. Avšak tyto nároky pak mohou v dítěti vyvolat pocity viny. Zároveň je dítě stavěno do pozice, kdy se cítí vůči druhému rodiči „nevěrný“. Nejsou to však jediné dopady, které tyto situace v dítěti zakoření. Je zde riziko, že si dítě toto chování vezme jako příklad do budoucna a nebude schopno své potřeby naplňovat ani v dospělosti, bude upřednostňovat potřeby ostatních lidí nad ty své apod. Pro zdravé fungování potřebuje dítě rodičovskou náruč, ochranu od všech stresů, potíží a hádek mezi partnery. Dospělí lidé by neměli na děti vyvíjet tlak, který je dostává do nepřírozené role, kterou dítě není schopno zahrát. Partneři by měli věci týkající se druhého partnera řešit se sobě rovným, dospělým člověkem, aby dítě mohlo vyrůstat v méně starostlivém dětství.

Mezi důvody destruktivních rozpadů rodiny lze řadit domácí násilí. Pokud se jedná o násilí mezi manželi nebo partnery a jejich dítě je tomu svědkem, Matoušek (2015) tak hovoří o násilí, které je do určitého stupně činěno i na dětech. Násilí v rodině může být řešeno rozvodem, někdy však rozvod takové násilí teprve rozvíří. Stresová situace rozvádění se stává častým důvodem pro vznik násilí, zároveň s rozvodem i končí, to však nenastává ve všech případech.

1.3 Absence jednoho z rodičů a jeho dopad na dítě

Když se rozpadá rodina, nemá to vliv pouze na partnery, ale i na jejich děti. Po rozvodu nebo rozchodu rodičů dítě bydlí s jedním z nich. Děti tuto situaci prožívají, jsou citlivé, a tato změna (Matoušek, 2013) je pro ně velmi náročná. Děti mohou někdy rozpad rodiny vnímat až traumaticky. Fakt, že se děti ocitají v situaci, kdy jsou jejich rodiče od sebe, každý žije zvlášť a dítě je pouze s jedním z nich, ovlivňuje značnou část jeho života. Ztráta druhého rodiče má na dítě velký dopad. V případě rozpadu rodiny je integrita dítěte značně ovlivněna i do budoucna. Dopady rozpadu rodiny zasahují jak do psychické, tak do sociální stránky lidské osobnosti. Stává se, že děti rozvod svých rodičů vnímají jako svou vlastní vinu, a tímto obviňováním sebe sama se stávají zranitelnějšími, zesmutní a znejistí. Dítě zastává během rozvodu svých rodičů několik rolí. Někdy rodiče utěšuje, někdy skrze něj rodiče komunikují, nebo je dítě ten jediný důvod pro návrat druhého rodiče do rodiny.

Děti (Sobotková, 2007) jsou po rozpadu rodiny pod stresem. Ten však časem opadne a dítě si na absenci jednoho z rodičů zvykne. To obvykle trvá dva až tři roky. Situace však není tak jednoduchá, pokud spolu i po rozvodu/rozchodu rodiče nejsou schopni vycházet lépe. Rodiče mohou mít mezi sebou konflikty, dítě může být svědkem hádek či je dokonce zatahováno do problémů mezi rodiči, nebo se jeden z rodičů snaží zmařit setkání dítěte s druhým rodičem. Biologická rodina neznamena vždy to nejlepší

řešení. Pro vývoj dítěte je hlavní láska jeho rodičů, nehledě na to, jsou-li vlastní či ne, nebo jedná-li se o rodiče samoživitele. Vzhledem k nárůstu počtu samoživitelek se začalo zkoumat, jaký vliv má absence otců na vývoj dítěte. Tyto výzkumy však doposud nedokazují negativní dopad při nepřítomnosti otce ve výchově dětí. Předpokládá se, že otec hraje v rodině roli toho, kdo děti učí se socializovat mezi ostatní a vede děti k disciplíně. Říká se, že nepřítomnost otce v rodině zapříčiňuje některé poruchy chování dětí nebo dokonce i jejich delikvenci. Nežádá se stává, že veškerou výchovu v kompletních rodinách na sebe berou matky. Důvodů, proč se tak děje je několik. Jedním z nich je nedostatek času otce kvůli zaměstnání. Pokud se však jedná o nefunkční rodinu, fyzická přítomnost rodiče nezaručuje zhora nic, dokud se rodič do výchovy aktivně nezapojí.

Sobotková (2007) píše, že kombinace určitých znaků může souviset s následným problémovým chováním dětí z rozpadlých rodin. Jedná se například o postrádání přítomnosti otce v rodině a pocit opuštění. To co si děti přejí je stabilní vztah s perspektivou dlouhého trvání s dospělým člověkem, kterého si může identifikovat jako svého rodiče. Je tedy nesmírně důležité, aby (je-li to vůbec možné) rozvod rodičů nenarušil jejich vztah s dítětem, a to i přes omezený kontakt s jedním z nich. Podle profesora Jeana Le Camuse, který v roce 2009 přednášel na UK, nemáme důkazy pro tvrzení, že při nepřítomnosti mužského vzoru v rodině se chlapcům zásadně omezuje šance pro vytvoření vzorců mužského chování v rodině. Současné výzkumy se zaměřují na potvrzení nebo vyvrácení domněnek, že u chlapců v předškolním věku, kteří v rodině nemají mužský vzor, je menší šance na dostatečné sebeprosazení ve své skupině. U chlapců školou povinných zas tato absence může vést k větší míře agresivity, což však není úplně dokázáno.

Dobře fungující rodina, která je tvořena oběma rodiči, dává dítěti vzor pro jeho vlastní budoucí rodinu a vytváření fungujících vztahů. Avšak nezáleží pouze na tom, (Sobotková, 2007), zda se v rodině vyskytují dva rodiče, ale je důležitější kvalita rodičovství. Pokud je tedy kvalitnější výchova ze strany samoživitele, jedná se o lepší variantu, než aby v rodině figurovali oba z rodičů, kteří však svou roli příliš nezvládají. Důležitá je v těchto situacích také podpora blízkého okolí.

Byť se rodiče rozvedou nebo rozejdou, je pro dítě důležité, aby si, pokud je to možné, mohli udržovat citovou vazbu a respekt k oběma rodičům (Sekera, 2010). Dále je podstatné, aby dítě nemělo přílišnou péči pouze ze strany jednoho rodiče, ale aby se dítěti mohli věnovat oba dva. Je však známo, že více než 30% otců rok po rozvodu nemá

kontakt se svým dítětem. Zároveň děti nechtějí navazovat nový užší vztah s náhradním rodičem, protože stále cítí potřebu být věrný rodiči, se kterým v domácnosti už nežije.

Fučík (2015) píše o vlivu absence jednoho z rodičů, většinou otce, na výchovu dítěte. Po rozvodu je v dnešní době častěji svěřováno dítě do péče matky. Tento model má za následek změnu v předávání sociálního statusu, který předává ve větší míře rodič, který má dítě častěji v péči, tj. matka. Druhý rodič se podílí v omezenější míře. Fučík dále popisuje, že rozpad rodiny a odchod jednoho rodiče z rodiny do jisté míry zapříčiní omezení kulturních, sociálních a ekonomických hodnot.

V této kapitole jsem popsala problematiku rodinného rozpadu. Přesto, že mezi sebou rodiče po rozvodu či rozchodu nekomunikují, rodičovská odpovědnost jim zůstává. Následující kapitola popisuje, jakými právy a povinnostmi jsou rodiče ke svým dětem vázáni.

2 Práva a povinnosti rodičů

Jak je psáno v zákoně 89/2012 Sb., Občanském zákoníku, dle § 856, mezi rodiči a dětmi jsou určitá práva a povinnosti, která trvají od narození až do dovršení zletilosti dítěte. Nejen, že rodiče mají práva a povinnosti vůči svým dětem, ale také samotné děti mají povinnosti vůči svým životadárcům. Těmto vzájemným právům a povinnostem se dle § 855 nelze vzdát a jejich účelem je zajištění jak morálního, tak hmotného prospěchu dítěte. V § 857 je psáno, že rodič má, do doby než se dítě stane svéprávné, právo jej usměrňovat vlastní výchovou a omezovat dítě do té míry, aby jej ochraňoval před morálním nebezpečím. Rodič by měl dále chránit zdraví a práva dítěte.

S narozením dětí se pojí rodičovská odpovědnost, kterou musí rodiče povinně vykonávat až do nabytí plné svéprávnosti dítěte. Zahrnuje péči o dítě a to ve všech důležitých oblastech lidského života. Rodič je dle 89/2012 Sb., Občanského zákoníku, § 858 povinen pečovat o dětské zdraví, vývoj a to nejen tělesný, ale také citový a mravní. Dále je do rodičovské odpovědnosti řazena ochrana dítěte a „udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění.“ Právě na tento styk s dítětem se zaměřuje má diplomová práce a objasňuje, jak funguje kontakt mezi rodičem a dítětem s potřebnou asistencí. V následující kapitole je tato asistence při kontaktu rodičů a dětí hlouběji vysvětlena.

Na vzájemné právo rodičů a dětí upozorňuje také v §5 zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, kde jejím zorným polem je zejména „zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte.“ Pakliže by rodiče svou odpovědnost vůči dětem nekonali, nebo by svá práva týkající se rodičovské odpovědnosti neplnili či zneužívali, tak by jejich děti patřili do skupiny ohrožených dětí dle §6 již zmíněného zákona. Rodiče mohou orgán sociálně právní ochrany dětí požádat o pomoc při konání rodičovských práv, současně je jejich povinností s tímto orgánem v případě potřeby spolupracovat. Z této kapitoly vyplývá, že rodiče mají nejen právo, ale i povinnost udržovat kontakt se svými dětmi. Pokud se mezi rodiči vyskytne konfliktní situace, nedokáží spolu jinak komunikovat, nebo nastane jakákoli jiná situace, kde je zapotřebí asistence třetí osoby při setkání rodiče a dítěte, nabízí se asistované setkání, které více nastiňuji v následující kapitole.

3 Asistované setkání

3.1 Vymezení asistovaného setkání

V situacích, kdy se setkání rodičů s dětmi účastní třetí osoba, se v legislativě používá název „asistence při styku“, „asistovaný styk“ apod. Například sdělení č. 91/2005 Sb.m.s., o sjednání Úmluvy o styku s dětmi, nese toto označení již ve svém názvu. Avšak označení styk je společností vnímáno spíše negativně. Ve své knize Rozvodová tematika a moderní psychologie napsal Bakalář (2006, s. 28), že se tento název zrodil spolu s totalitním režimem roku 1949. „Styk“ se za minulého režimu používalo pro označení kontaktu s agentem „západních mocností“, tedy s nepřítelem. Dnes je toto slovo využíváno pro kontakt s infikovanou osobou, či materiálem. V úředním jazyce je takto označováno sexuální spojení. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla v následujících kapitolách nazývat tuto problematiku asistovaným setkáním, které není nijak problematické.

Jelikož není asistované setkání příliš rozšířené a není oficiálně zakotvené v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, uvedu definice asistovaného setkání vybraných organizací, které je uvádějí na svých webových stránkách.

Organizace HoSt Home-Start ČR píše o asistovaném kontaktu. Defínuje ho jako „setkání rodiče s dítětem pod odbornou supervizí profesionálních pracovníků.“ (Asistovaný kontakt..) Mezi důvody těchto setkání uvádějí například, že otec či matka, prarodiče i jiní příbuzní se s dítětem nemohou vidět bez dozoru. Lidé pracující v organizaci

se snaží o podporu a zlepšení komunikace mezi rodičem a dítětem a zároveň pozorují, zda je rodič kompetentní, případně se situaci snaží zlepšit.

Area Fausta nabízí asistovaný styk rodičů s dětmi. Ta uvádí, že je „v některých případech třeba přítomnost další osoby u kontaktu dětí s rodičem, který je nemá ve své péči.“ (Poskytované služby..) Potřeba přítomnosti třetí osoby je zde např. z důvodu, kdy jeden z rodičů nemá delší dobu kontakt se svým potomkem, dále pokud se vede soudní řízení ohledně dítěte, nebo z dalších důvodů nařízených soudem nebo OSPOD.

Organizace Diakonie Českobratrské církve evangelické poskytuje asistovaný kontakt a asistované předávání. Asistovaný kontakt definuje jako službu, která „pomáhá dětem k navázání nebo upevňování kontaktu se svým rodičem (blízkou osobou) za pomoci odborníka.“ (Vztahy v rodině..) Dále píše, že vzájemné vztahy rodičů a jejich dětí mohou být poraněny kvůli špatnému vztahu rodičů. Obvykle asistovaný kontakt probíhá na návrh OSPOD, soudu, nebo protože se rozhodli samotní rodiče.

3.2 Legislativa asistovaného setkání

Mezi první právní normu, jež opravňuje rodiče stýkat se se svými nezletilými dětmi, je řazena Úmluva o právech dítěte z roku 1989. Tato Úmluva pro Českou republiku nabyla platnosti roku 1991. Ve svém článku 9 hovoří o smluvní straně úmluvy, tedy i o našem státě, jež je povinen zajistit, aby dítě nebylo odloučeno od otce a matky proti jejich vůli. Pro takové odloučení by musel existovat vážný důvod jako například zneužívání či zanedbání dítěte, o kterém by rozhodl soud. Článek 9 dále hovoří o tom, že dítě má právo se stýkat s druhým rodičem i přesto, že je od něj odděleno, tzn., pokud dítě nežije s druhým rodičem v jedné domácnosti. Úmluva o právech dítěte sděluje, že je-li dítě od rodiče odděleno, má právo na pravidelné setkávání s oběma rodiči, pokud je to ve shodě s jeho zájmy.

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník v §887 potvrzuje, že rodiče nemohou svá práva na udržování kontaktu s dětmi svěřit jiné osobě. Dle §888 lze kontakt mezi rodičem a dítětem soudně omezit či zakázat, soud může dále upravit podmínky, místo setkání, případně určit, kdo se smí či nesmí setkání účastnit.

Jak jsem již výše zmínila, pro asistované setkání se používá termín asistovaný styk. Sdělení č. 91/2005 Sb.m.s., o sjednání Úmluvy o styku s dětmi hovoří ve článku 4 a 5 o styku jako o setkání dítěte s osobou, se kterou běžně nežije, po omezenou dobu. Zahrnuje jakékoliv formy komunikace, včetně online rozhovoru nebo psané komunikace. Článek 4 sděluje, že jak rodiče, tak děti mají právo na setkávání v pravidelných intervalech. Styk,

který by byl v rozporu s nejlepším zájmem dítěte, je možné regulovat až mu zabránit. Pokud by styk dítěte s jedním z rodičů bez dohledu jiné osoby nebyl v nejlepším zájmu dítěte, existuje možnost setkání s dohledem třetí osoby, nebo je zde možnost zvolit jinou alternativu kontaktu s rodičem.

Jedna z forem asistovaných kontaktů je uzákoněna v č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních v oddílu 5 Péče soudu o nezletilé, kde je v § 503 je zmiňována možnost kontaktu s navykacím režimem. Soud může stanovit plán navykacího režimu, během kterého se tvoří postupný kontakt rodiče (či jiné oprávněné osoby) a dítěte. Je vždy třeba zjistit, zda je tato forma asistovaného setkání v zájmu dítěte. Proto se před rozhodnutím o výkonu navykacího režimu zjišťuje znalci vhodnost, náplň a časový rámeček a výkon je kontrolován vhodnou osobou nebo zařízením.

3.3 Důvody pro asistované setkání

Jak jsem již zmiňovala v kapitole vymezující asistované setkání, tato forma kontaktu mezi rodiči a dětmi bývá často určena soudem nebo orgánem sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“), případně si rodiče tuto cestu mohou zvolit sami. Pokud je tedy asistence při setkání rodiče s dítětem určena soudem nebo OSPOD (Matoušek, 2015), jedná se zejména o důvody, kdy dají rodiče možnost pokračovat v kontaktu s dítětem; možnost opět navázat spojení mezi rodičem a dítětem, protože byli dlouho separováni; možnost vytvořit dosud neexistující vztah mezi rodičem a dítětem.

Dle Mikulkové (2019) se v dnešní době navrhuje asistovaná setkání rodičů s dětmi, pokud není ze strany rodičů jednáno v nejlepším zájmu dítěte a to např. tak, že na místě, kde dochází k předání dítěte, může nastat konflikt, který vyvolá širší rodina, většinou ze strany rezidentního rodiče; rodiče nejsou schopni vzájemné komunikace bez komplikací; má-li dojít k předání druhému rodiči, bývá dítě nadměrně stresováno nebo se s druhým rodičem odmítá setkat. Nejčastější modely situací, kdy jsou volena asistovaná setkání, jsou spory mezi rodiči, kteří se vzájemně nesnášejí, nechovají se adekvátně situaci, manipulují nebo programují dítě. Toto chování rodičů význačně ovlivňuje psychický stav dítěte, které se po nabytí této zkušenosti odmítá s rodičem setkat nebo se cítí pod psychickým tlakem při kontaktu či předávání. Jakým způsobem se k rozpadu vztahu rodiče postaví, se u dítěte časem projeví. Pakliže si rodiče dávají vzájemně najevo svůj nenávislný postoj, vystavují své dítě rozporu loajality, dítě neví, „na čí straně být“, a je tak psychicky vydíráno. Mikulková (2019) píše, že pokud dochází k rozpadu vztahu, je nezbytné rodiče vést, aby situaci správně zpracovali a zdravě překonali. Jak se rodičům povede situaci čelit,

má vliv na dětskou psychiku a jeho vztah k druhému rodiči, což lze dokázat na mnohých obdobných případech. Ať už je setkávání dítěte s rodičem zajištěno s asistencí třetí osoby, či nikoli, nejdůležitější vždy je, aby bylo dítě v psychické pohodě a nemělo vybudovaný nezdravý vztah ke svým rodičům.

Mezi další pohnutky (Matoušek, 2015) vedoucí k asistovanému setkání jsou například situace, ve kterých dochází k „domácímu násilí, týrání, či zneužívání dítěte, případně užívání návykových látek; existují pochybnosti ohledně úrovně rodičovských schopností nebo duševního zdraví rodiče; existuje hrozba únosu dítěte.“ (Matoušek, 2015, s. 205) Častou příčinou nařízení asistovaného setkání bývá rozvod rodičů, kteří spolu nejsou schopni komunikovat. Rozvádějící se pár nacházející se v konfliktním rozpoložení má na dítě silný vliv. Soud se tak snaží zajistit chráněné prostředí pro dítě. Dětem se nejlépe daří po boku obou rodičů, se kterými tvoří spolehlivé a stálé vztahy. Zároveň mají bez rozdílu právo na emocionální i fyzické bezpečí. Z těchto důvodů je někdy asistované setkání ve spolehlivém a neutrálním prostředí zapotřebí. Stává se však, že setkání neprobíhá bez problémů a narušuje tak možnost příznivého vývoje dítěte, nebo nastávají situace, kdy je dítě obětí programujícího rodiče. Soud proto asistované setkání může vyžadovat i přikazovat.

3.4 Frekvence asistovaných setkání

Četnost asistovaných setkání (Matoušek, 2015) se případ od případu liší. Vše se odehrává na základě změn, které mohou být jak pozitivní, tak negativní. Asistované setkání lze ukončit z různých důvodů. Pokud se jedná o setkání na podnět rodičů, mohou ho ukončit ve kterékoliv fázi setkávání. Dále lze asistované setkání skončit v případech, kdy už zúčastnění lidé situaci zvládají sami a obejdou se bez asistence, nebo naopak potřebují jinou pomoc či postup při setkávání. Než se zahájí proces setkávání, domluví se podmínky, za kterých bude setkávání probíhat. Frekvence záleží na rozhodnutí soudu. V průběhu je možné setkání ukončit, pokud pracovník vidí, že to situace vyžaduje – např. vystavování dítěte přílišnému stresu. Dítě má také možnost kdykoliv setkání z jakéhokoli nekomfortního důvodu ukončit. Může se stát, že je délka setkání prodloužena, pokud se na tom strany domluví. Záleží však také na podmínkách poskytovatele této služby. Po každém setkání pracovník vypisuje dokumentaci. V případě, že se setkání z nějakého důvodu zkrátilo, je třeba zapsat i tuto informaci. Pokud by se tato setkání nedařila častěji za sebou, je důležité situaci začít řešit. Případně navrhnout, zda a jak asistované setkání podporovat. I přes nařízení soudů si organizace poskytující tuto službu formují časový rámec podle

svých kapacit a možností. Některé organizace mají v pravidlech daný počet setkání, avšak je třeba se na všem s rodiči domluvit a přihlížet, jak bylo o četnosti rozhodnuto soudem či OSPOD. Jak soud, tak OSPOD by se měl nejprve s organizací o konkrétním asistovaném setkání domluvit, zda a jak bude probíhat. Organizace se musí ujistit, zda mají na další asistenci kapacitu.

4 Programující rodič

Problematiku „programujícího rodiče“ (Bakalář, 2006) můžeme sledovat zejména od 70. let minulého století. Tento fenomén se začal projevovat díky větší rovnoprávnosti mezi muži a ženami. Tato rovnoprávnost se přenesla i do soudních síní a tím i k rozvodům. Šance na získání dítěte do své péče byly náhle vyrovnané a rodiče začali své děti takto manipulovat, aby si udrželi dítě na své straně. Americký profesor R. A. Gardner si všiml, že děti postižené tímto způsobem vykazují stejné příznaky. Roku 1985 diagnostikoval dětskou poruchu, tzv. syndrom zavržení rodiče. Pro vážnost dětské poruchy přišel dále s termíny „Zavrhuje rodič“, „Zavrhaný rodič“ a „Odcizené dítě“. Jeho nálezy v nezávislých studiích podpořili i další odborníci.

Střet o ovlivnění psychiky (Bakalář, 2006) dítěte se odehrává mezi partnery skrytě i otevřeně. Cílem je nastavit mysl a pocity dítěte proti druhému rodiči. Nejedná se zde o majetek, peníze nebo jiné materiální vlastnictví. Kýženým stavem je vlastnit duši dítěte. Otevřenost tohoto útoku na dětskou mysl spočívá v pochybné transparentnosti. O chybách svého protějšku rodič informuje své okolí a to o to přesvědčivěji, že často s programováním dítěte zformuje i mysl vlastní a začne své verzi věřit, protože pravda by působila sobecky. Rodič, který se snaží své dítě ovlivnit tak navenek říká věty typu: „Naše dítě se samo rozhodne, s kým chce být. Do toho mu já mluvit nemůžu a ani nechci.“

Jak takové programování vypadá? Celý proces je vlastně velmi jednoduchý. Stačí své přesvědčení (Bakalář, 2006) a názory na svůj protějšek opakovat tak dlouho, dokud jim dítě samo neuvěří. Jakákoli negativní vlastnost, či vzpomínka je vytrhávána z kontextu, zveličována a klady samozřejmě nejsou před dítětem zmiňovány vůbec. Častým jevem programování je i nabádání k finančnímu zneužití druhého rodiče. Rodič před dítětem nemluví jako „o tatínkovi“ ale „vo něm“, z maminky je „vona“. Samozřejmostí je snaha pečujícího rodiče, aby se dítě s druhým rodičem nesetkávalo. Vítaným prostředkem pro

nemožnost setkání programovaného dítěte a rodiče jsou třeba kroužky, vzdělávací a volnočasové aktivity dítěte. Dochází i ke snahám zabránit soudně nařízenému styku. Rodič, u kterého dítě je, znemožňuje komunikaci a vyhrožuje: „Pokud přijdeš o minutu dříve, zavolám policii“ nebo „Budeš-li mít chvílku zpoždění, naše dítě neuvidíš“. Zavržený rodič se snaží kontakt s dítětem navázat, a proto dítěti třeba koupí vlastní telefon. Pokud ho ale programující rodič objeví, zabaví ho a kontaktu zamezí. Když se rodič snaží dovolat svému protějšku, dítě je zapíráno a naopak. Programující rodič naviguje dítě, aby jej zavrhovalo. Tím v dítěti zakořeňuje nemorální jednání jako standard a z dítěte nejen dělá komplice, ale může ho pak vydírat: „Ty mu zvedáš telefon? Copak mě nemáš rád? Není ti snad se mnou dobře?“, ale také dává dítěti velmi špatný vzor a učí ho podvádět.

Dalším bodem plánu programujícího rodiče (Bakalář, 2006) je neinformování svého bývalého partnera o školních výsledcích jejich dítěte a to i tím způsobem, že zakáže škole, aby tyto údaje poskytovala, většinou v doprovodu nějaké lži. Druhý rodič se pak nedostane ani ke známám svého dítěte, ale ani třeba ke školním fotkám nebo informacím o školních akcích. Cílem je, aby si dítě myslelo, že přítomnost druhého rodiče je zavrženíhodná a nepřijatelná. Další kapitolou v programování dítěte jsou dárky od druhého rodiče. Rodič, se kterým dítě žije, označuje jakékoli pokusy o kontakt, projevy lásky a zájmu za otravování a jak víme: Opakovaná lež se pomalu ale jistě stává pravdou. Výsledkem nepřijímání takovýchto darů je vystupňování snahy z druhé strany, a tím sílí argumenty: „Vidíš? On si nedá pokoj! Jak dlouho nám ještě bude ničit život svou přítomností a vlezlostí?“ Programující rodič se snaží, aby jeho argumenty byly potvrzené i z lékařského hlediska a začne s dítětem více navštěvovat dětského lékaře nebo psychoterapeuta. Zde poukazuje na potíže jeho dítěte spojené s návštěvou nebo jenom kontaktem s druhým rodičem. Věříme, že většina lékařů jedná v dobrém úmyslu s dítětem a argumenty podpoří. Je ale potřeba přiznat, že málokterý lékař se obrátí i na druhého rodiče, aby zjistil, je-li na problémech dítěte alespoň zbla pravdy. Často zmiňované problémy totiž bývají nezjistitelné. Nikdo nemůže vyšetřit, jestli se skutečně dítě v noci pomočuje, křičí po setkání s druhým rodičem ze spaní hrůzou. Nejhorším možným obviněním je sexuální zneužití druhým rodičem. Může se pak bohužel stát, že lékař pak svědčí u soudu a přispěje k degradaci nevinného rodiče, kterého nejen nikdy neviděl, ale ani se nepokusil jej kontaktovat. Na všech těchto projevech je nejhorší, že je programující rodič dělá vše zcela vědomě, aby poškodil dříve milovanou osobu. Kromě cíleného a na první pohled viditelného hanění svého protějšku existují i rafinovanější způsoby, které mohou být

mnohdy ještě účinnější. Mezi takové praktiky může patřit třeba žádost (a lpění na ní), aby partner, který si dítě vyzvedává, nezvonil, ale počkal v autě a o své (nežádoucí) přítomnosti dal vědět např. zatroubením. Případně aby parkoval dál od domu a zavolal, že „už je na místě“. Dítěti je tak dáváno na vědomí, že druhý rodič je v jejich životě nežádoucí osobou a jeho přítomnost kazí rodinnou idylu. Tento pocit je umocňován tvrzeními jako: „Moc mě mrzí, že teď nebudeme spolu, ale to zvládneš.“

Mezi další fenomén programování patří promítání vlastních fantazií (Bakalář, 2006), které programující rodič připisuje bývalému manželovi. Tato křivá obvinění bývají často vědomá se snahou druhému rodiči uškodit. Někdy se k vědomým obviněním připojují i nevědomé projekce. Například se může jednat o obvinění ze sexuálních praktik apod. Jedná se o představy programujícího rodiče, kterých by druhý rodič nebyl ani schopen.

Dítě programujícího rodiče (Bakalář, 2006) se nedokáže samo plně osamostatnit. Programující rodič zasévá v dítěti pocity závislosti na něm, čímž se pak dítě chová vůči svému druhému rodiči automaticky více agresivně. Dítě si tímto snaží udržet pozornost a lásku programujícího rodiče, ke kterému se upíná. Pokud se jedná o rozumného rodiče, který chápe důležitost existence obou rodičů v životě dítěte, setkání s druhým rodičem podpoří. Pokud se však jedná o nevyzrálé rodiče, můžeme očekávat chování bez špetky respektu či nabádání k zrušení setkání apod.

Co vede rodiče k programování? Bakalář (2006) popsal základní rysy a důvody, pro které se rodič k programování ubírá. Programující rodič má v povaze stahovat si dítě na svoji stranu. Pokud je druhý rodič pevná osobnost, programujícímu se nebude zamlouvat a pokusí se mu zmařit jakýkoli kontakt s dítětem. Bude-li druhý rodič poddajný a lehce zmanipulovatelný, programující rodič ho bude snášet, případně využívat, což submisivní rodič nemusí v mnohých případech ani zpozorovat. Mezi motivy, jež jdou snadno rozeznat, patří potřeba odplaty vůči bývalému partnerovi. Programující rodič si skrze ni na druhém rodiči vybíjí své zkušenosti z ukončeného manželství. Další z řady námětů, pro které se stává rodič programujícím, je snaha držet své dítě v bezpečí od toho „špatného“ rodiče. Jelikož se rodiče ke konci svého vztahu neshodnou a vše se točí kolem jejich sporů, dříve zamilovaný rodič už vůči svému protějšku pociťuje pouze zklamání či vztek. Následně se s vytvořenou představou, že je druhý rodič egoistický, hrubý člověk apod. sžije a nechce, aby jeho dítě takovou osobu kdy vídalo a mělo ve svém dospívání. Motivem

k programování je také strach, že exmanžel odhalí prostřednictvím dítěte informace použitelné proti němu, nebo zkrátka informace, které nechce, aby se o něm bývalý partner dozvěděl. Mezi náměty programování patří dále potřeba mít v rukách moc a člověka, na kterého bude mít možnost své chyby hodit. Programující rodič si vytváří čistý štít tím, že může svou vinu přenést na někoho jiného, v tomto případě na svého bývalého partnera. Častý námět programujícího rodiče spočívá v navázání nového partnerství. Aby rodič svého nového partnera přesvědčil, že vztah s bývalým partnerem je opravdu ukončen, chová se k němu nepřátelsky a komunikuje s ním co nejméně. Programující rodič žije v přesvědčení, že přátelský kontakt s bývalým partnerem by si nový partner vyložil jako touhu po návratu do již ukončeného manželství. Programování může být dále zakořeněno ve strachu, že své dítě v budoucnosti ztratí, protože si dítě vybere toho druhého. Posledním motivem programujícího rodiče bývá snaha, aby dítě pokračovalo ve šlépějích jeho samého, ne však druhého rodiče.

Čím se vyznačuje programující rodič? Mezi nejčastější charakter programujících lidí (Bakalář, 2006) se řadí bezhraniční touha po tom zranit svého partnera. Hledí na blaho sebe a ne ostatních, byť tímto konáním své dítě zraňuje. Tím, že se před druhým rodičem povyšuje a ukazuje na jeho slabost, si programující rodič snaží navodit vyšší mínění o sobě samém a nahradit své komplexy. Programující rodič žije v domnění, že jako jediný dokáže správně o dítě pečovat, což vede ke sporům o dítě. Mezi rodiči se následně vedou hádky, kterým přispívají smyšlená nařčení. Programující rodič se stává po emocionální stránce pro dítě nečitelným a nejistým. Dítěti chybí druhý rodič, a proto se snaží si udržet alespoň toho, kterého má po svém boku. Dítě nechce zažít další odchod rodiče. Pokud má rodič nečisté svědomí, snaží se z toho dostat tak, že ze sebe dělá lepšího a očerňuje druhého rodiče.

Pokud je rodič málo sebevědomý a nevěří svým schopnostem (Bakalář, 2006), snaží se o to více držet si dítě u sebe. Programující smýšlí o bývalém partnerovi jako o soupeři a vznikají u něj pocity, že dítě neumí milovat oba rodiče. To se promítá do chování programujícího tím, že přehání svou péči a starostlivost o dítě. Pokud je dítě u druhého rodiče, nabourává mu to sebevědomí, které programující nabývá právě skrze moc mít dítě u sebe. Jelikož si programující chce dále upevňovat své ego, nenechává druhého rodiče tak úplně odejít a vede s ním soudní spory, nebo zamezuje setkání s dítětem.

Programující rodič si vsugerovává smyšlené vlastnosti o bývalém partnerovi (Bakalář, 2006), a podvědomě tak začíná těmto projekcím věřit. Programující rodič např. předpokládá, že se bude druhý rodič chovat hystericky, pokud dítě pojede na letní tábor. Programující rodič rozděluje lidi okolo sebe na dvě skupiny a to na ty, kteří jsou, nebo nejsou na jeho straně. Nedůvěra se prohlubuje a vede ke smyšlenému očernování druhého rodiče a obavě, že o své dítě přijdou. Spory mezi rodiči tak často vedou k soudním jednáním, kde se hysteričtí rodiče snaží domoci své pravdy. Rodič, který byl v dětství zavržovaný, nebo sám zavrhl svého rodiče, si může budovat svou moc tím, že aplikuje tento vzorec na své okolí v dospělosti. To však vede k negativnímu až traumatizujícímu dopadu na dítě. Láska k dítěti není u programujícího rodiče automatická, někdy naopak vůči dítěti cítí nevraživost za to, že se dítě nevěnuje pouze jemu.

Následující kapitola popisuje, co dokáže způsobit programující rodič svým chováním na dětech. Gardener definoval společné příznaky, které se na dětech ukazují, a nazval je syndromem zavrženého rodiče. Kapitola dále ukazuje, jaký dopad má tento syndrom na mentalitu dítěte.

5 Syndrom zavržení rodiče

Syndrom zavržení rodiče, dále jen SZR, pojmenoval Americký profesor R. A. Gardner (Bakalář, 2006) a vymezil osm společných jevů, které se v tomto syndromu spojují. Mezi první se řadí dětská zášť vůči svému rodiči. Dítě není na otázku „jaký je jeho rodič“ schopno odpovědět pozitivně. Naopak je naučeno hovořit o rodiči zle a přisuzuje mu špatné vlastnosti. Dalším rysem SZR bývá neopodstatněná argumentace dítěte. Dítě nedokáže svůj odpor vůči druhému rodiči objektivně vysvětlit, hledá výmluvy a odkazuje např. na to, že nechce jet k druhému rodiči, protože se ho „vždy ptá, jak bylo ve škole“ apod. Gardener definoval třetí rys SZR tak, že tzv. odcizenému dítěti chybí kritický pohled na věc. Dítě vidí bez uvážení na programujícím rodiči pouze to dobré a o druhém rodiči smýšlí výhradně negativně. Častý rys, který doprovází SZR je, že dítě hovoří přesvědčeně o názoru jako o svém vlastním. Děti jsou vůči druhému rodiči podvědomě vštípeny negativní postoje, které jsou prohlubovány a následně přejímány za vlastní přesvědčení. Toho následně programující rodič využívá a rád „nezávislost“ dítěte vyzdvihuje, zejména před těmi, kteří určují pravidla styku s dítětem. Mezi rysy SZR se řadí automatický souhlas dítěte se vším, co programující rodič deklaruje. Pokud panuje mezi rodiči spor, dítě

se mechanicky připojí k programujícímu rodiči a zavrženého rodiče si nevšímá. Dítě je mnohdy schopno druhého rodiče kritizovat konstruktivněji než programující rodič a dokáže lépe působit na city. Sedmý bod charakterizující děti se SZR se projevuje absencí pocitu viny. Dítě si nepřipouští, že by zavržený rodič nějakým způsobem emocionálně strádal či jakýmkoli způsobem trpěl. Naopak vnímají dary od rodiče lhostejně a jsou rádi, že za ně rodič utrací hodně peněz ze své kapsy. Nevadí jim rodiče neprávem obviňovat, protože se z toho necítí provinile. Posledním rysem SZR je obviňování druhého rodiče. Dítě používá cizí termíny spojené výhradně s druhým rodičem, a kterým samo nerozumí. Z toho je patrné, že opakuje fráze, které běžně používá programující rodič, který o bývalém partnerovi před dítětem mluví negativně. Dítě se tyto fráze naučí a přijme je za vlastní.

Co všechno způsobuje syndrom zavržení rodiče a jaký má vliv na dítě? Pokud je dítě hluboce poznamenáno SZR, může dojít k tomu, že přijde o vše, co mělo spojené s druhým rodičem (Bakalář, 2006). Jeho doposud nabyté zkušenosti a pocity, které mělo dítě vůči rodiči zabudované, se postupně mění v zaslepené nepřátelství. Dítě nepocituje, že by se dopouštělo chování, kterého by mělo litovat. Začíná se u něj negativně měnit jeho psychika. Emocionální růst je ohrožen, zpomaluje se a zabraňuje tak přirozenému růstu sebedůvěry. Pokud dítě slyší, že jeden z rodičů není dobrý, ale ze školy ví, že dítě dědí geny i po tom druhém rodiči, mění tak smýšlení o sobě samém. Nepřítomnost jednoho z rodičů v životě dítěte má za následek, že dítěti chybí vzor, podle kterého by mohlo rozvíjet svou přirozenou sexuální identitu. Dopady SZR se ukazují i v přejímání konfliktních postojů od programujícího rodiče. Dítě je ovlivněno ve svém sociálním vnímání a v postoji ke zkušenějším lidem, starším lidem apod. I když milovalo oba své rodiče, projde hlubokou změnou, která tyto vztahy naruší a dítě poznamená. V dětství se u těchto dětí může vyskytnout např. porucha pozornosti. Dopady SZR, které jsou znatelné již v brzkých fázích života, mají vliv na další vývoj dítěte a to i v jeho dospělém životě. Jedna čtvrtina dětí svěřená do péče jednomu rodiči trpí SZR, zbytek dětí jím nemusí být ovlivněna tak silně.

6 Důležití účastníci procesu asistovaného setkání rodičů a dětí

At' už je důvodem pro asistovaná setkání rodičů a dětí cokoli, např. rozpadající se vtaž, dlouhodobá absence kontaktu rodiče a dítěte, které se potřebuje s rodičem postupně

a bezpečně navázat, nebo je např. rodič závislý na návykových látkách, rodiče se do doby před určením i během určení kontaktu s dítětem setkávají s různými aktéry ovlivňující celý proces.

V následujících podkapitolách se zaměřuji na vybrané účastníky ovlivňující proces asistovaných setkání rodičů a dětí v ČR. Fenomémem, kterým se zabývám v poslední podkapitole této kapitoly, jsou otcové, kteří veřejně bojují za péči o své děti a pro účely informování veřejnosti vytvořili informační platformy na webových stránkách.

6.1 Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Sociálně-právní ochranou dětí (dále jen "SPOD") se rozumí dle zákona č. 359/1999 Sb. o SPOD především ochrana práv dítěte na: příznivý vývoj, řádnou výchovu, oprávněných zájmů a jmění dítěte a „působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny, zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.“

Na území České republiky je SPOD vykonávána orgány sociálně-právní ochrany dětí. Mezi tyto orgány jsou zařazeny „obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, MPSV ČR a ve vztahu k cizině úřad pro mezinárodně-právní ochranu.“ (Pazlarová, 2013, s. 459). Sociálně právní ochranu dětí (Pazlarová, 2013) nevykonávají pouze OSPOD. K této činnosti může krajský úřad nebo příslušná komise pověřit i jiné osoby a zároveň jim stanovuje rozsah tohoto pověření, který je obsažen v zákoně o SPOD, v §48.

6.1.1 Spolupráce OSPOD s rodiči

Mezi důležité účastníky, kteří mohou ovlivnit kontakt rodičů se svými dětmi, patří orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“). Tento orgán sice nemá nařizovací pravomoc ve věci vztahů mezi rodiči (Kancelář veřejného..., 2014), řešení sporů mezi nimi nebo moc vymáhat rodičovská práva. Role OSPOD spočívá zejména ve vedení rodičů k domluvě, poučení rodičů ve věci právní úpravy a informování o následcích jejich chování v případech, kdy rodiče nerespektují práva dětí, nebo práva rodičů na pravidelný kontakt s dítětem, péči o dítě apod. O úpravě poměrů rozhoduje soud, nicméně pakliže by rozhodnuto nebylo, mohou mezi sebou rodiče uzavřít dohodu o styku rodiče s dítětem a to

i na příslušném OSPOD, který s rodiči v případě zájmu ve věci spolupracuje. Tuto dohodu lze se souhlasem obou rodičů pozměnit a přizpůsobit ji aktuálním potřebám dítěte. V případě, že rodiče dohodu porušují, může být tato situace soudem vyhodnocena jako neschopnost zachovávat práva dítěte či rodiče a nakonec jako důkaz jejich neschopnosti vychovávat děti.

Dle novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 134/2006 Sb. §12 může OSPOD rodičům nařídit, aby docházeli do odborných poradenských zařízení a to v případech, kdy:

„a) nezajistili dítěti odbornou poradenskou pomoc, ačkoliv dítě takovou pomoc nezbytně potřebuje a obecní úřad obce s rozšířenou působností takovou pomoc předtím doporučil,

b) nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci, zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s dítětem.“

Přesto, že OSPOD nemůže kontakt dítěte s rodičem nařídit, má možnosti, jak setkávání zajistit (Sborník stanovisek veřejného ochránce práv). V případě, že spolu rodiče již nežijí, rozvádějí se, nebo nejsou v kontaktu, může jim OSPOD (Jedináková, 2020) nabídnout možnost asistovaného setkávání. V zájmu dítěte může tuto variantu kontaktu pracovník OSPOD navrhnout i během soudního jednání. Je pak na pracovnících OSPOD, aby kontaktovali organizaci, která asistované setkání poskytuje, a která je pro oba rodiče snadno dostupná.

6.1.2 Účast OSPOD při asistovaném setkání

V případech, kdy jsou rodiče ve sporu, jeden rodič brání kontaktu (Metodické doporučení MPSV č. 11/2009) druhého rodiče s dítětem, nebo nastanou situace, kdy rodič argumentuje nezájmem dítěte o kontakt apod., zasahuje soud. V podobných případech mohou soudy rozhodnout, aby se rodič scházel s dítětem mimo své bydliště a za přítomnosti asistence třetí osoby. Asistenci při kontaktu rodiče a dítěte může soud udělit i orgánům sociálně-právní ochrany dětí. OSPOD však nemá dle žádné právní normy kompetence v oblasti asistovaného setkání rodičů a dětí. Asistence tedy není ze zákona orgánem sociálně-právní ochrany dětí zjišťována povinně, jelikož do výčtu kompetencí OSPOD nepatří.

Přesto může být pracovník OSPOD dle Metodického doporučení MPSV č. 11/2009 při asistovaném setkání přítomen a to v rámci metody sociální práce s rodinou. Tato metoda však není vynutitelná a měla by být uskutečněna na podnět OSPOD, ne soudním nařízením. Pokud by se soud klonil k této metodě, OSPOD by měl mít prostor ke zvážení situace a případně se rozhodnout, zda by byla metoda v dané situaci adekvátní. Zákon o sociálně právní ochraně dětí v §9 uvádí, že „rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte má právo při výkonu svých práv a povinností požádat o pomoc orgán sociálně-právní ochrany“ a „tyto orgány v rozsahu své působnosti a pověřené osoby v rozsahu svého pověření jsou tuto pomoc povinny poskytnout.“ Přesto není možné asistované setkání na základě této právní normy OSPOD nařídit. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí neuvádí, že by bylo asistované setkání v kompetenci OSPOD. Jelikož účast na asistovaném setkání mezi deklarované povinnosti OSPOD nepatří, soud by se měl se sociálním pracovníkem OSPOD, v případě zájmu o aplikaci této metody, předem domluvit. Matoušek (2015) píše, že kolizní opatrovník, byť nemá povinnost být účasten na setkání rodiče s dítětem, má „morální povinnost“ se přesvědčit, že toto setkání probíhá za podmínek vhodných pro dítě. Pracovník by měl s oběma rodiči spolupracovat rovnocenně a nikdy by neměl jednoho z rodičů upřednostňovat či zvýhodňovat.

Má-li proběhnout (Metodické doporučení MPSV č. 11/2009) asistované setkání rodiče s dítětem za přítomnosti pracovníka OSPOD mimo pracovní dobu nebo během soboty a neděle, je zapotřebí zajistit i pracovněprávní záležitosti s tímto spojené. Mezi tyto záležitosti patří dle zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce §91 splnění podmínek, za jakých by měl zaměstnanec nařízenou práci během pracovního klidu a dle §93 splnění podmínek pro práci přesčas. Dále je zapotřebí dodržet § 126 týkající se příplatku za práci v sobotu a v neděli a § 127 zabývající se finančním ohodnocením nebo náhradním volnem za práci přesčas. Účast pracovníka OSPOD na přání jednoho rodiče by mohla být druhým rodičem chápána jako zaujatost vůči němu. Z tohoto důvodu by měl OSPOD předem vyhodnotit, zda být asistovanému setkání přítomen.

6.2 Soudní orgány

Zda bude kontakt rodiče s dítětem probíhat za asistence třetí osoby, bývá rozhodováno soudními orgány. Soudci se do doby rozhodnutí mají možnost setkat s mnohými odborníky (Matoušek, 2015), kteří ovlivní, jak bude o věci rozhodnuto. Mezi profese, díky kterým je proces ovlivňován, jsou řazeni sociální pracovníci OSPOD, soudní znalci, mediátoři, terapeuti či psychologové a pracovníci různých neziskových organizací.

Důležitou roli v oblasti asistovaných setkání hrají také advokáti. Ve srovnání se soudci, kteří musí přidělené případy soudit, advokát může případ odmítnout. Jeho role je zcela dobrovolná a není jeho povinností klienta zastupovat.

Dle článku 7 Úmluvy o styku s dětmi č. 91/2005 Sb.m.s soudní orgány zajišťují veškerá možná opatření vedoucí k informovanosti obou rodičů o potřebě dítěte vidat oba své rodiče. Tato opatření by měla motivovat nejen rodiče, ale všechny příbuzné, se kterými má dítě pevný vztah, k napravení pošramocených vztahů a obnovení kontaktu s dítětem. K dohodě ohledně kontaktu rodiny s dítětem lze napomoci např. využitím rodinné mediace. Také v ustanovení § 100 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů, je psáno, že „soud může na dobu nejvýše 3 měsíců uložit povinnost účastnit se mimosoudního smířčího či mediačního jednání nebo rodinné terapie.“

Jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, o asistovaných setkáních často rozhodují soudní orgány. Soud může o asistovaných setkáních rozhodnout například proto, že zde panují obavy z chování druhého rodiče - manipulace, rodiči bylo dokázáno týrání (Matoušek, 2015, str. 205), zneužívání, nebo např. duševní zdraví, závislost rodiče, hrozba únosu dítěte apod. Přes všechny tyto nesmírně závažné důvody (Mikulková, 2019) je ale nejčastější příčinou pro asistované setkání neschopnost rodičů spolu komunikovat a programování dítěte vůči svému protějšku. Zmatení dítěte a vyvolání nejistoty, komu má být vlastně loajální, může vyvolávat scény, které jsou nepříjemné pro rodiče a zraňující a ponižující pro dítě. Při takových situacích je navíc dítě víc než kdy jindy vystaveno manipulativnímu chování rodiče, který se snaží nepříjemnou situaci rychle vyřešit ve svůj prospěch. Základním kritériem, při rozhodování zda přikročit k asistovanému setkání, by tak pro soud mělo být, aby dítě nebylo vystavováno dalšímu zbytečnému tlaku ze strany rodičů, a aby tato setkávání probíhala, pokud možno, v klidu. To by mělo být zajištěno právě přítomností sociální pracovníka. Dále to však může být prostředek pro navázání vztahu s dítětem, kdy dítě rodiče doposud neznalo (Matoušek, 2015), nebo bylo od rodiče dlouho separováno. Rozvádějící či rozcházející se rodiče často vtahují dítě do svých sporů, což má následný vliv na vývoj dítěte. Soud proto nařizuje či důrazně doporučuje asistovaná setkání zejména v situacích, kdy rodinný konflikt narušuje bezpečí dítěte.

Jednou z rolí soudce, je vymezení prostoru (Mikulková, 2019) v jakém se asistovaný kontakt rodiče a dítěte bude odehrávat. Není zde myšlen pouze prostor, tedy místo styku, ale i délka setkání a jeho intervaly. Je-li k dispozici soupis poskytovatelů

služby, může jej soud přímo určit. Soud může kromě všeho výše zmíněného například také zakázat přespávání dítěte u rodiče, se kterým nežije. Soud následně dostává vyhodnocování těchto setkání a na jejich základě může pravidla v průběhu měnit.

Jedna z forem asistovaných kontaktů je uzákoněna v č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních v oddílu 5 Péče soudu o nezletilé, kde je v § 503 zmiňována možnost kontaktu s navykacím režimem. Pokud rodič dobrovolně neplní soudní rozhodnutí či dohodu ve věci péče, styku či navrácení dítěte, soud může „nařídit první setkání s mediátorem v rozsahu 3 hodin“. Soud může také určit plán navykacího režimu, který spočívá v postupných kontaktech dítěte s rodičem (nebo jinou osobou, se kterou mají být kontakty uskutečněny). Nejprve je podstatné, aby soud zjistil, zda je tato forma kontaktů pro dítě vhodná a případně v jakém časovém úseku a rozsahu by kontakty měly probíhat. Zároveň je nad těmito setkáními stanovena kontrola.

Soudní orgány jsou důležitou součástí asistovaného setkání rodičů a dětí, jelikož mohou ovlivnit celý proces. Soudní orgány mohou svým rozhodnutím zasáhnout do přirozeného prostředí dítěte, je proto důležité zvážit situaci rodiny a dítěte, zda je kontakt vhodný uskutečnit doma, na neutrálním prostředí, pouze s osobou oprávněnou se s dítětem stýkat, nebo za asistence třetí osoby. Pakliže soud nebo sami rodiče uváží, že je zapotřebí asistence třetí osoby při setkání dítěte s rodičem, nastává fáze hledání vhodného zařízení poskytující tuto „službu“. V následující kapitole bude přiblíženo, jakou roli hrají pro asistovaná setkání v ČR tzv. neziskové organizace.

6.3 Nestátní neziskové organizace

Mezi poskytovatele asistovaného setkání rodičů a dětí se řadí tzv. neziskové organizace, konkrétněji zapsané spolky, příspěvkové organizace a veřejně prospěšné společnosti. Vzhledem k tomu, že asistovaná setkání rodičů a dětí nejsou doposud jednotně právně zakotveny, jsou zde rozličné způsoby, jak tuto „službu“ realizovat. Institute mohou poskytovat asistovaná setkání dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, jako sociální službu. Další možností je výkon sociálně právní ochrany dětí (Pazlarová, 2013) na základě pověření jiné osoby krajským úřadem nebo příslušnou komisí. V rámci tohoto pověření je stanoven rozsah, který najdeme v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, v §48.

Mezi asistovaná setkání poskytovaná na základě zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách řadíme dle § 37 **odborné sociální poradenství** a dle §65 **sociálně aktivizační službu pro rodiny s dětmi**. Vzhledem k tomu, že není pevně dáno, kam

asistované setkání zařadit, mohou si organizace sami určit, pod jakou službu asistované setkání zařadí. Organizace, které řadí asistované setkání pod odborné sociální poradenství, se opírají o výše uvedený zákon, §37, odst. 4 b) „sociálně terapeutické činnosti“ nebo c) „pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.“ Organizace řadící asistované setkání pod sociálně aktivizační služby, staví na §65, odst. 2 a) „výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti“, jiné organizace se opírají o d) „pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí“. Tuto právní normu rozšiřuje Vyhláška č. 505/2006 Sb. a to v §30 písmenu d)“ 2. pomoc při obnově nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob.“

Další možností, díky které mohou organizace vykonávat asistované setkání rodičů s dětmi (Pověření k...) je **pověření jiné osoby** dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Dle § 39 (2) mohou „zařízení sociálně-právní ochrany zřizovat fyzické osoby, právnické osoby nebo obce a kraje v samostatné působnosti na základě pověření k výkonu sociálně-právní ochrany podle § 49. Na základě zákona o SPOD, §48 mohou pověřené osoby vykonávat činnost podle „§ 10 odst. 1 písm. a) vyhledávat děti uvedené v § 6 a § 11, odst. 1 písm. a) pomáhat rodičům řešit výchovné či jiné problémy spojené s dětmi“

Z výše uvedeného vyplývá, že hlavní role NNO v asistovaném setkání spočívá v poskytování svých služeb, v tomto případě v poskytování asistovaného setkání. Je však na rozhodnutí institucí, jakým způsobem budou služby poskytovat, vzhledem k nejednotnosti v poskytování napříč naší zemí.

6.4 Mediátoři

Rodinná mediace je na území ČR zakotvena v zákoně č. 202/2012 Sb., o mediaci, její výkon dále vymezuje vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 277/2012, o zkouškách a odměně mediátora. Jedná se o „postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody.“ Tam, kde přestává fungovat přirozená komunikace, nastupuje mediátor, který je fyzickou osobou zapsanou v seznamu mediátorů, který spravuje Ministerstvem spravedlnosti České republiky. Samotný průběh mediace není zákonem jednotně nařízen, aby mohl být zachován individuální přístup ke každému případu.

Mezi hlavní cíle mediace (Holá, 2003) se řadí naučit klienty řešit vzájemné spory tím, že oba pochopí postoj svého protějšku. Nadhodit oběma stranám možná řešení současných i budoucích možných konfliktů. Vzbuzením zájmu o postoj partnera podpořit jejich spolupráci při společném a slušném řešení jejich problémů. To vše nastolením přívětivého prostředí, otevřeného pro normální komunikaci a naslouchání. Někdy partneři nemají dostatek sil či nadhled na situaci, což se mediátor snaží partnerům reflektovat. V rámci mediace je tvořena srozumitelná dohoda, na základě které se rodiče či partneři snaží konflikty řešit.

Jednou z výhod mediátora může být, že v případě úspěšné mediace mohou rodiče lépe komunikovat a fungovat, čímž vytvářejí lepší a bezpečnější prostředí pro dítě. V případě, že rodiče navštěvují mediátora, který se s rodiči snaží pracovat na jejich vzájemném konfliktu a na rodiče mediace působí pozitivně, nevystavují tak dítě dalšímu stresu a psychické zátěži, kterou by jejich viditelný konflikt na dítě bez mediace měl.

6.5 Webové skupiny

6.5.1 Štrasburští otcové

Před několika lety (Němeček, 2013) se skupina otců z České republiky rozhodla podat žalobu proti své vlasti k Evropskému soudu pro lidská práva, který sídlí ve francouzském Štrasburku. Před podáním samotné žaloby ještě zveřejnili výzvu české veřejnosti, aby se k nim připojili i další případné oběti z řad rodičů, kteří, dle jejich názoru, zažili diskriminaci od soudů. Vlna, která přinesla další stížnosti, skutečně přišla a tak bylo roku 2003 podáno na 874 žalob. Meziroční nárůst tak činil těžko uvěřitelných 88 procent. I přes ujištění, že tyto žaloby budou projednány přednostně, trvaly tyto soudy několik let.

Na webové stránce založené právě otci, kteří podali žalobu proti své vlasti k Evropskému soudu pro lidská práva, se můžeme dočíst následující. Zakladatelé se definují takto: „Jsme svobodní lidé, plnoprávní občané a především rodiče svých dětí, které nemůžeme vychovávat a ani se s nimi bezproblémově stýkat, neboť české státní struktury nechrání naše práva.“ (Patera a kol., 2003) Autoři zastávají názor, že jejich práva nebyla státními strukturami respektována. Dle tzv. Štrasburských otců státní instituce nedodržují právní normy české ani mezinárodní, ke kterým je stát zavázán. Z důvodu přesvědčení o nezákonném konání a klamech státních struktur tak podávají žaloby, aby se jim dostalo spravedlnosti. Píší o sobě, že se snaží ve společnosti nastolit systémovou změnu týkající „stereotypizace“ rodičovských rolí a postavení ve společnosti. Na internetové stránce

zakladatelé zveřejňují své příběhy a informace o procesech a návody pro další občany přesvědčené proti Evropskému soudu pro lidská práva podat žalobu.

6.5.2 Unie otců

Další webovou skupinou je Unie otců – otcové za práva dětí. Ta vznikla již v roce 1988 v Československu, ale dle vlastního webu z „ilegality“ vyšla až po listopadové revoluci v roce 1989. Jejich činností je podpora rodičů – otců při rozvodech. Poskytují právní poradenství a zástup při jednání s OSPOD a soudy. Ve svých řadách také mají sociálního pracovníka, který provozuje bezplatnou Poradnu pro mezilidské vztahy.

Za svou morální povinnost považují také „kontrolu“ OSPOD a soudů, u kterých mají pocit, že při soudních sporech o dítě upřednostňují matku před otcem. Jejich cílem je pomáhat mužům bez rozdílu vzdělání a vyznání, na kterých ale, dle jejich výkladu, byla spáchána křivda během rozvodu. Prosazují, že otec je pro výchovu dítěte stejně důležitý jako matka.

Celá unie se řídí programovým prohlášením a jejím členem se může stát každý občan, který již dosáhl plnoletosti. Řadovým členem, který zaplatí roční poplatek 300 korun, získává volební právo do struktur Unie a může do nich být sám zvolen.

Unie otců ale nestojí jen na mužích. Důležitým poradním hlasem jsou ženy – matky, sdružené v organizaci Klub sympatizujících žen a matek.

6.5.3 Střídavka

Web Střídavka nabízí pomoc v porozvodové péči o dítě a právní poradenství a to na pobočkách v Brně, Varndosrfu, Českých Budějovicích a hned šesti místech v Praze.

Konzultace v těchto právních poradnách je 30 minut zdarma a cena dalších sezení záleží na dohodě klienta s daným právníkem. Na webu je zdůrazněno, že hlavním kritériem při výchově dítěte je nenahraditelná role obou rodičů.

Dalším využitím webu, spíše však hlavním, je informování veřejnosti. Můžeme si zde přečíst celou řadu odborných článků, ale svou troškou může přispět každý, kdo svůj příběh pošle do redakce, a který bude schválen. Mezi další zajímavé kategorie článků se řadí články o střídavé péči ze zahraničí nebo výpisy ze zákonů ČR.

6.5.4 Liga otců

Další skupinou sdružujících se rodičů na webových stránkách je tzv. Liga otců. Tato skupina funguje formou internetového magazínu, kam přináší příběhy, zajímavosti

a tipy týkající se péče o děti, zejména z pohledu otců. Zakladatel Vilém Mikyška sděluje, že magazín je cílen zejména mužům, kteří mají pocit, že jejich partnerky jednají za každou cenu ve svůj prospěch, mnohdy i protiprávně. Za nejvážnější problém považuje omezování až zabraňování kontaktu otců s dětmi a požadavek plného výživného ze strany žen. Vilém Mikyška uznává, že tohoto jednání se dopouštějí také muži a dokonce uvádí, že jich je o 2/3 více než žen. Stejně jako Unie otců a Štrasburští otcové tento magazín poukazuje na údajné systémové zvyhodňování žen v soudních sporech o dítě.

Avšak více než u ostatních, podobných skupin, u Ligy otců rezonuje zranění, způsobené partnerkami a soudy. Jedním z klíčových bodů magazínu je analýza známých případů, kde ženy ve snaze o přerušování vztahů otců a dětí používají jako praktiku i křivá nařčení z pedofilie a sexuálního zneužívání dětí. Aniž bych chtěla tato tvrzení jakkoli zlehčovat, styl, jakým je psán tento web, je těžce tendenční a poukazuje spíše na hlubší problém jeho autora se ženami.

V následující kapitole se pokusím stanovit, jak by mohlo ideálně vypadat asistované setkání rodičů s dětmi.

7 Ideální forma asistovaného setkání

Asistovaná setkání nemají v naší zemi sjednocenou právní, tedy ani oficiální formu, dle které by všechna zařízení tuto „službu“ poskytovala. Ještě než jsem si přečetla a začala s vyhodnocováním vyplněných dotazníků, představila jsem si, jak by mohla vypadat ideální forma asistovaného setkání rodičů s jejich dětmi.

Před samotným kontaktem by pracovníci zjišťovali, zda se jedná o nařízená asistovaná setkání. Pokud ne, zmapovalo by se, zda je asistované setkání vhodnou formou pro řešení dané situace. Následně by se konzultovalo, z jakého důvodu by asistovaná setkání měla probíhat, a s každým rodičem by se hovořilo o tom, jak na situaci nahlíží, byla by jim vysvětlena pravidla poskytování, podepsala by se smlouva o poskytování asistovaného setkání a stanovil by se plán, dle kterého by se asistovaná setkání odehrávala.

Za nejdůležitější považuji bezpečí dítěte. Zařízení poskytující asistované setkání by mělo zajistit, aby kontakty probíhaly ve vhodných podmínkách. Aby se dítě cítilo dobře, prostředí by mělo připomínat jeho přirozené prostředí. Pokud by kontakt probíhal uvnitř zařízení, nemělo by se jednat o kancelářskou místnost, nebo náhodný volný prostor v budově, ale prostor uzpůsobený tak, aby dítě nepociťovalo nepřírozenost situace. Např. by se jednalo o „dětský pokoj“, tzn., že by byl vybaven vesele, aby působil pozitivně

na psychické rozpoložení dítěte, byl by vybaven hračkami a hrami, které mohou během setkání rodiče s dítětem využít pro společně strávený čas a pro navázání jejich vztahu.

Ideálně by v případě zájmu dítěte měla asistovaná setkání probíhat i mimo vnitřní prostory zařízení, tzn. venku na hřišti, v parku, v zoologické zahradě, případně pokud to rodiče umožní, u nich doma, v přirozeném prostředí dítěte. O tom, kde bude asistované setkání probíhat, by se měli rodiče s pracovníky poskytující asistenci při setkání předem domluvit a v případě setkání mimo zařízení se setkat až na předem sjednaném místě.

Dítě by bylo před samotným začátkem úměrně svému věku obeznámeno s tím, co to asistovaný kontakt je a bylo by mu vysvětleno, že pokud by na něj bylo setkání moc dlouhé, nebo by se necítilo během setkání dobře, smí setkání na chvíli přerušit nebo ukončit. Rozhovory s dítětem by se měli ideálně odehrávat nejen před samotným započítím asistovaných kontaktů, ale také v průběhu, tzn. po každém setkání a následně po závěrečném asistovaném setkání, kdy by se zjišťovalo, jak dítě vnímalo již proběhlé kontakty s rodičem a zda by se s ním chtělo stýkat i nadále. Zjišťování názoru dítěte by probíhalo různými formami, které by měl vyškolený pracovník znát a užívat úměrně věku dítěte.

V případě úplného nezájmu dítěte o kontakt s rodičem je nasnadě zjistit důvody, pro které má dítě tento postoj, případně zjistit, zda je vůbec asistované setkání vhodným řešením dané situace, s dítětem pracovat a podpořit šanci, že bude další asistované setkání probíhat snáze. Pokud se asistované setkání nevyvíjí ideálně, nebo pokud se rodiče se zařízením předem domluví, pracovník, který u setkání asistuje, by mohl do situace citlivě zasahovat, např. se zapojit do rozhovoru nebo hry.

S dítětem by se hovořilo zvláště, pokud by to věk dítěte dovoľoval. Rozhovor by ideálně vedl psycholog, nebo sociální pracovník, který prošel např. psychoterapeutickým výcvikem, který by dle věku dítěte pomocí rozhovoru, nebo formou hry zjistil, jak se dítě cítí, zda se chce s rodičem setkávat, zda nebylo s dítětem manipulováno, a není tak ovlivněno, jak dítě k rodiči přistupuje.

Rozhovory pracovníka s rodiči by se měly vést průběžně, kdy by se aktualizoval vývoj rodinné situace, hodnotila by se případná zlepšení či zhoršení a během konečné konzultace by se shrnula proběhlá setkání a hovořilo by se o tom, zda je potřebné v asistenci u setkání pokračovat, případně by pracovníci rodičům doporučili individuálně navazující spolupráci s jinými odborníky – např. rodinná terapie.

Asistované setkání by měla probíhat ve všední dny, ideálně zdarma. V případě zájmu o asistované setkání o víkendu, by zařízení tuto možnost nabízelo za úhradu.

Poskytování této „služby“ je doposud nejednotné, což by mohlo zlepšit ucelené právní ukotvení. Mezi výhody jednotného systému poskytování by mohla patřit lepší orientace soudů, které tuto službu nařizují, i rodičů, kteří jsou nuceni svou rodinnou situaci řešit touto formou. Dalším pozitivem by byla lepší kontrola, zda služba probíhá v nejlepším zájmu dítěte.

Touto kapitolou jsem se snažila stručně nastínit svůj pohled na ideální podobu poskytování asistovaného setkání rodičů s dětmi.

Empirická část

8 Cíl práce, výzkumná otázka

Cílem mé diplomové práce je zmapovat poskytování asistovaných setkání v České republice. Diplomová práce se zaměřuje především na to, jak asistovaná setkání probíhají v odlišných zařízeních. Zkoumá, jaká jsou specifika asistovaných setkání a to zejména jakou formou asistovaná setkání probíhají, jaký je mezi nimi rozdíl a to například v délce, finančních nákladech, v jakém prostředí se asistovaná setkání uskutečňují, kdo může být asistovaným setkáním přítomen apod.

Hlavní výzkumnou otázkou mé diplomové práce je:

- Jakým způsobem probíhají asistovaná setkání v organizacích v České republice?

Mezi další dílčí výzkumné otázky jsem zařadila:

- V čem se liší způsob poskytování asistovaných setkání napříč organizacemi?
- Liší se kompetence zaměstnanců při poskytování asistovaných setkání napříč organizacemi?

9 Vzorek, jeho výběr

Pro praktickou část diplomové práce a výběr poskytovatelů asistovaných setkání v České republice jsem zvolila vyhledávání skrze Registr poskytovatelů sociálních služeb. V průběhu psaní diplomové práce jsem zjistila, že asistovaná setkání nejsou oficiálně a samostatně zaregistrovanou sociální službou a jsou případně poskytována na základě zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách dle § 37 jako odborné sociální poradenství a dle §65 jako sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi, případně na základě pověření

jiné osoby dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Nalezla jsem Interaktivní katalog jevů a služeb pro rodiny a děti (Interaktivní katalog...), na základě kterého jsem vyhledala organizace, které asistovaná setkání poskytují. Nicméně jsem zjistila, že katalog nezahrnuje všechny poskytovatele asistovaných setkání, vzhledem k tomu, že asistovaná setkání nejsou jednotně právně ukotvena a každá organizace může asistované kontakty poskytovat v rámci jiné sociální služby nebo v rámci pověření jiné osoby. Navíc jsem některé uvedené organizace telefonicky kontaktovala a bylo mi sděleno, že asistované styky neposkytují nebo poskytovali asistenci jiného směru, než asistované setkávání rodičů a dětí, na které se zaměřuji ve své diplomové práci, např. tzv. sociální asistence.

Vzhledem k absenci jednotného aktualizovaného seznamu poskytovatelů asistovaných setkání jsem začala vyhledávat skrze internetový vyhledávač. Zadávala jsem každý kraj ČR zvlášť ve spojitosti s „asistovaným kontaktem“, „asistovaným stykem“, „asistovaným setkáním“ a následně vyhledané organizace a poskytovatele asistovaných setkání kontaktovala skrze uvedené emailové adresy nebo telefonní čísla.

Vyhledala jsem a zkontaktovala celkem 31 poskytovatelů asistovaných setkání. Z těchto poskytovatelů 2 odmítli dotazník vyplnit, 14 poskytovatelů mi zaslalo vyplněný dotazník zpět, dalších 15 sdělilo, že dotazník vyplní, avšak se mi nevrátily vyplněné zpět. Kontaktovala jsem více organizací, avšak ty mi sdělily, že asistovaná setkání neposkytují, proto jsem aktivně komunikovala pouze se 31 zařízeními.

10 Metody výzkumu

Pro empirickou část diplomové práce jsem zvolila kvalitativní výzkum. Kvalitativní výzkum je přístup (Hennink, Hutter, Biley, s.10), který umožňuje podrobněji prozkoumat zkušenosti lidí pomocí konkrétní sady výzkumných metod, jako jsou např. rozhovory, pozorování, analýza obsahu, vizuální metody atd. Jeden z nejvýraznějších rysů kvalitativního výzkumu je, že umožní identifikovat problémy z pohledu účastníků výzkumu a porozumět významům a interpretacím.

Jak píše Hendl (2005, s. 45), vědci čím dál tím více volí směs metod kvalitativního výzkumu spolu s kvantitativním. Jejich kombinací tak využijí kladných stránek obou metod pro získání nových informací. Hendl dále píše, že „neexistuje jediný obecně uznávaný způsob jak vymezit nebo dělat kvalitativní výzkum“. (Hendl, 2005, s. 49)

Metodu, kterou jsem pro zpracování vytvořených dat využila, se se nazývá Porovnávání případů (Hendl, 2005). Tato „mnohopřípadová studie“ se zabývá více případy zároveň, kdy se zprvu každý jednotlivý případ analyzuje zvlášť a následně se provádí porovnávání. Výsledky, které z porovnání jednotlivých případů vyplynou, se následně mohou uspořádat na základě společných rysů.

Pro získávání informací jsem zvolila formu dotazníku s otevřenými otázkami, který jsem zaslala na emailové adresy poskytovatelů AS, případně jsem nejprve zaslání dotazníku s organizacemi konzultovala telefonicky. Vzhledem k tomu, že se v diplomové práci zaměřuji na zjištění rozdílů v poskytování této doposud právně nesjednocené „službě“, zajímalo mne, zda jsou AS v jednotlivých organizacích poskytovány v rámci sociální služby, zda poskytovatelé vyžadují za AS finanční úhradu, jak často a v jakém prostředí daná zařízení AS nabízejí. Při stanovování otázek do dotazníku mne napadlo, že by jednotlivá zařízení mohla mít odlišný přístup v tom, kdo se smí samotného setkání účastnit, proto jsem tuto otázku do dotazníku zařadila. Jelikož se jedná o situace, kterých se účastní nezletilé dítě a rodiče, kteří spolu většinou ne vycházejí dobře, nebo až konfliktně, bylo nasnadě se v dotazníkovém šetření zeptat, zda jsou účastníci připravování na AS a jak. Jak jsem již psala výše, asistovaná setkání nemají jednotnou formu poskytování, proto jsem mezi další otázky zařadila také tu, která se od organizací snaží zjistit, jak zařízení poskytující AS postupuje nejen běžně, ale také v situacích, kdy se kontakty rodičů s dětmi za asistence nedaří, např. i dlouhodobě. Jelikož spolu rodiče, kteří se rozvádějí, nebo se rozcházejí, často nedokáží dobře komunikovat a snaží se si udržet dítě na své straně, může docházet k manipulacím, jaké jsem popisovala v teoretické části v kapitolách čtyři a pět. Z tohoto důvodu jsem se v dotazníku ptala respondentů na to, zda se s tímto chováním – manipulací – na pracovištích setkávají. Jelikož jde o citlivé téma rodičovství a AS se účastní děti, považuji za důležité zjišťovat zpětnou vazbu nejen od rodičů, ale zejména od dětí. Na základě toho jsem se respondentů na reflexi dotazovala.

11 Výsledky

V této kapitole se zaměřím na interpretaci dotazníků vyplněných jednotlivými organizacemi poskytujícími asistované kontakty (respondenty).

11.1 Shrnutí odpovědí

R1:

Toto zařízení nabízí asistovaná setkání zdarma a neposkytuje je v rámci registrované sociální služby. Kontakty se odehrávají dle potřeby, obvykle jednou až dvakrát za 14 dní, na 1 až 3 hodiny. Rodiče s dětmi se scházejí na pracovištích organizace, u rodičů, kteří uzavřou kontrakt i venku (hřiště apod.).

Na počátku spolupráce jsou připravováni všichni účastníci (pečující, nepečující, dítě), s největším důrazem na dítě, dokud dítě není v rámci konzultací s našimi pracovníky připraveno, k asistovanému setkání nedochází, může to být 1-3 setkání. Asistovaného setkání se smí účastnit ten, který je k tomu oprávněn, dle rozhodnutí soudu, obvykle nepečující rodič, další osoba (např. přítel, přítelkyně nepečující rodiče) jen se souhlasem všech účastníků, vč. OSPOD. Na počátku je dohodnuta struktura, kdo přichází první, kdo první odchází, zda se rodiče vidí, co si rodič připraví za aktivitu s dítětem, přináší mu svačinu, pití, řídí se pravidly asistovaného kontaktu, pracovníci zasahují ve chvíli, kdy rodič nejedná v zájmu dítěte, dítě je znejistěno, situaci nerozumí, není mu v ní dobře. Aby nedocházelo k tomu, že se kontakt mezi rodičem a dítětem nezdaří, zařízení se tomu snaží předcházet přípravou. Pokud k tomu dojde v průběhu asistovaného setkání, konzultuje se situace se všemi účastníky zvlášť, zejména dávají prostor dítěti, pokud to opravdu nejde, informují OSPOD, soud, což je však zcela výjimečné. Pokud se tato situace opakuje dlouhodobě, zařízení řeší situaci obdobně. Pracovník tohoto zařízení uvedl, že se s psychickou manipulací ze strany rodičů setkávají při asistovaném setkání velmi často a pokud k tomu dojde, organizace situaci řeší stanovením hranic v průběhu asistovaného kontaktu, nebo individuálními konzultacemi mezi jednotlivými kontakty. R1 je poskytnuta zpětná vazba od dítěte kdykoli to dítě vyžaduje a to mimo asistovaný styk, i v průběhu, dle situace. Od rodičů mají v organizaci reflexi dle potřeby, v individuálních konzultacích, minimálně jednou krát za tři měsíce. Po ukončení spolupráce s lidmi, kterým byla služba poskytována, zpětnou vazbu nemají, nicméně se o vývoji situace občas dozví ze strany OSPOD.

R2:

V zařízení se AS neposkytuje v rámci registrované sociální služby a za jednotlivá setkání se zde platí. Kontakty jsou uskutečněny na základě rozhodnutí soudu či dohody s rodiči a to buď přímo na pracovišti, nebo v terénu, což záleží na již zmíněném rozhodnutí soudu či na pracovišti. Organizace umožňuje realizovat AS v místě bydliště rodiče, na hřišti, v ZOO, na výletě, v bazénu apod. Než samotná setkání začnou, pracovníci zařízení na asistovaná setkání připravují úvodním pohovorem s rodičem, ev. Tou osobou,

kteřá má dítě v péči a s osobou, která se má stýkat (někdy to bývají styky mezi sourozenci, ev. Mezi rodiči a dětmi, kdy dítě má v péči prarodič). Dále připravují na AS děti, pohovorem s dětskou psycholožkou, pokud jsou ve věku, kdy je to relevantní – tzn. 3,5 roku a více. V zařízení se smí AS účastnit dítě, rodič, nebo dle dohody i další rodinní příslušníci, pokud s tím souhlasí všechny strany. Než asistovaná setkání začnou, domluví se program, místo a rozsah setkání, což je důležité i pro vybavení asistující pracovníce – plavky, brusle atd. Následně si setkání řídí hlavně rodič, který se stýká a asistující pracovníce je nápomocna, pokud si to rodič přeje nebo pokud si to přeje dítě. Do styku fakticky nezasahuje, není-li to nezbytné (nevhodné chování rodiče, nevhodná komunikace směrem k dítěti, ale např. i nevhodné chování dítěte vůči rodiči). V případě, že se AS nedaří, zařízení situaci řeší poradou v týmu, doporučením podpůrné psychoterapie, větším strukturováním kontaktu, ev. Omezením času. Pokud je setkávání dlouhodobě proti zájmu dítěte, obvykle neprobíhá, zařízení dává doporučení na změnu způsobu kontaktu (asistovaný Skype, asistované dopisování ev. Telefonování.). V zařízení se někdy setkávají s psychickou manipulací ze strany rodičů. Pokud to zařízení zpozoruje, rodiče na situaci upozorní, že je toto chování nevhodné a v případě, že se situace opakuje, tak je zde možnost asistovaný kontakt ukončit. Následně je vše zapsáno ve zprávě z průběhu AS, tedy to také obvykle řeší i právní zástupci rodičů a případně OSPOD. Organizace hovoří o proběhlých setkáních s dítětem, zejména v průběhu AS. Od některých dětí má zařízení zpětnou vazbu i prostřednictvím psycholožky, pokud je dítě zároveň účastno podpůrné psychoterapie poskytované na témže pracovišti. Pokud mají rodiče zájem, zařízení umožňuje rodičům v průběhu spolupráce konzultovat vývoj celé situace a přijímat doporučení. Rozvodové a rozchodové spory jsou náročné, klienti se často vrací, takže některé kauzy mají pracovníci tohoto zařízení možnost sledovat i více než 4 nebo 5 let. Cíleně bývalé klienty neoslovují, občas někdo zavolá, jak se má a co je u něj nového, protože se pracovníci během spolupráce o danou situaci aktivně zajímali, např. volají, že se do rodiny narodilo nové dítě, některá část sporu se ukončila atd. Občas někdo zavolá, že doporučuje někoho známého, kdo prochází obtížnou rodinnou situací a že v této organizaci rodině pomohli a teď by pomoc potřeboval někdo další.

R3:

R3 v dotazníku uvedl, že se na pracovišti řídí interním manuálem k asistovaným kontaktům, dle kterého sociální pracovníce vždy individuálně řeší každého klienta, tzn., že někdy se zde za poskytování AS platí, někdy ne. Zařízení neposkytuje AS jako

registrovanou sociální službu. Jednotlivá setkání se odehrávají obvykle jednou za 14 dní nebo dle nařízení soudu i jednou týdně, nebo dle vytíženosti a kapacity zařízení. Dle R3 probíhají asistovaná setkání v klidném a příjemném prostředí pro nepečujícího rodiče a dítě, nebo využívají i venkovní prostor, či blízké hřiště. Vzhledem k nejednotnosti nastavených pravidel si zařízení vytvořilo vlastní interní manuál pro potřeby poskytování AS, který také konzultovali s dalšími odborníky a organizacemi či MHMP. AS je určeno nepečujícím rodičům a jeho dětem/dítěti. Někdy poskytují AS pěstounům a rodičům dítěte, což bývá obvykle na žádost OSPOD. AS ne nesmí účastnit advokáti rodičů, či dalšího příbuzného. Před prvním AS oba rodiče a následně i dítě absolvují úvodní sezení v sociální poradně, kde se seznámí s prostředím, pravidly AS a asistenty AS. V případě, že se rodiče nemohou spolu potkávat, se jejich schůzka naplánuje individuálně. Je zabezpečen jejich příchod a odchod tak, aby se vůbec nesetkávali. Rodiče jsou žádáni, aby na setkání docházeli v domluvený den a hodinu a v případě zrušení se řádně omluvili. Jestli je dítě asistovaným setkáním vystaveno nadměrné zátěži, rodičům doporučujeme kontaktovat dětskou psycholožku centra a oběma rodičům je zde nabízena možnost individuální, nebo párové terapie. Zařízení tyto kroky konzultuje s OSPOD.

V rámci AS se pracovníci setkávají s manipulací ze strany rodičů, což je individuálně řešeno. Pokud se asistovaná setkání nedaří v delším časovém úseku, zařízení asistované kontakty přeruší. R3 v dotazníku sdělil, že to vnímají tak, že toto zřejmě není nástroj, který by byl v současnosti pro rodinu přínosný. Svolávají společnou schůzku – oba rodiče, klíčová sociální pracovnice OSPOD, asistenta přítomného AS, případně psycholožka, která s dítětem pracuje, a společně hledají možnosti, jak dále postupovat.

Po každém uplynulém AS probíhá na pracovišti reflexe a to jak s dítětem, tak s rodičem. Po skončení spolupráce však s bývalými klienty zařízení nekomunikuje a jejich situaci dále nereflektuje, někteří rodiče občas pošlou fotografii nebo přání.

R4:

Zařízení umožňuje AS v rámci SPOD jako odborné poradenství rodinám s dětmi. R4 uvedl, že poskytování není v tomto zařízení zpoplatněno, jelikož sociálně právní ochrana dětí musí být poskytována rodinám zdarma. AS poskytují dle potřeb příchozích, záleží na tom, jaká rozhodnutí soudu nebo OSPOD dostanou. Frekvence se liší, některá rodina má AS každý týden, jiná každých 14 dní. Záleží na věku dítěte, miminka mají AS nejčastěji, aby mělo dítě kontakt přiměřeně svému věku. Setkání by neměla přesahovat 60 minut. AS probíhají uvnitř v zařízení v prostředí, které má připomínat domov. Zařízení se

nachází v bytě, kde kontakt probíhá ve velkém prostoru, „obývacím dětském pokoji“, s dospělými je hovořeno v „konzultovně“. AS mohou probíhat i venku, např. na hřišti. Na AS zařízení připravuje všechny zúčastněné (rodiče, dítě, ostatní členy rodiny), každého zvlášť. Musí absolvovat úvodní konzultaci a podepsat dokument Pravidla a podmínky spolupráce. Probírají se podmínky a pravidla spolupráce, hlavně je to o tom, aby rodiče věděli, co během AS dodržovat – např. nemluvit o druhém rodiči, případně jen kladně nebo neutrálně. Dítě je na AS připravováno tak, že rodič, se kterým dítě žije, dítě přivede a následně se pracovníci snaží být s dítětem sami, aby znalo a aby se mohlo setkat s druhým rodičem za naší podpory. Dítěti je vysvětlováno, proč se AS odehrává; pokud se zde projevuje nevěle, pracují podrobněji nebo vícekrát, zjišťují, zda je v zájmu dítěte AS uskutečňovat. R4 uvádí, že z pohledu tohoto zařízení je AS po dítě, ne pro rodiče, tzn. ne, že rodič se stýská s dítětem, protože to on chce, ale že právě dítě potřebuje oba rodiče. AS je především určen pro dítě a jeho rodiče, někdy pro prarodiče. Může se naplánovat i AS pro příslušníky širší rodiny, s kterými by se dítě jinak nevidělo. Vše musí být domluveno se všemi zúčastněnými, včetně dítěte a rodiče, který má dítě v péči. Dále může jít o sestřenicu, bratrance, strýce apod. Není však vhodné, aby během AS bylo najednou příliš mnoho osob.

Při AS jsou v zařízení vždy přítomni dva pracovníci, speciální pedagog a psycholog, případně bývají při AS sociální pracovníci s psychoterapeutickým výcvikem.

Zařízení se zaměřuje na práci s rodinou – aby AS rodina v budoucnu už nepotřebovala, nejde o dohled, ale o spolupráci na situaci každého dítěte v rodině. R4 uvádí, že AS není zákonem ani dalšími dokumenty přesně definovaný, ale pokud je registrován jako sociální služba, bývá služba poskytována na základě smlouvy s rodiči, kterým „se slouží“. V tomto zařízení se však zaměřují na zájem dítěte.

Rodiče se dle domluvy v zařízení mohou i nemusí potkat, záleží, zda se rodiče vzájemně snesou v jedné místnosti. U miminek je to tak, že při AS bývá přítomna matka (nebo otec, pokud je pečující osobou), případně čeká ve vedlejší místnosti, kdyby bylo potřeba. V zařízení mají při AS zpravidla dva pracovníky – muže a ženu.

Průběh AS je takový, že přijde dítě a rodič - nejdřív dítě či nejdříve rodič, je to různé. Když je dítě přítomno, přidruží se rodič – něco hrají, staví, pracovníci se také mohou zapojit, když vidí, že jim to samostatně nejde, že rodič je bezradný co s dítětem dělat. Pokud jsou v souhře – užívají si setkání – jen pozorují, nezasahují bezdůvodně, ale jsou připraveni zasáhnout, pokud by došlo k ohrožení zájmu dítěte. Mohou zasáhnout,

pokud vidí, že něco dítěti škodí. Pokud rodič neví, co by s dítětem dělal, bez přítomnosti dítěte s ním připravují program, co by mohl přinést apod., ale také s nimi mohou během setkání mluvit, hrát si, dle potřeby dětí.

Když AS končí, tak jeden rodič odchází, druhý přichází. K AS patří reflexe s jedním i druhým rodičem, a s dítětem. Někdy, například po 5 setkáních nebo po problematickém setkání, přivádí rodič dítě zvlášť kvůli potřebné samostatné intervenci s dítětem.

Pokud se kontakt mezi rodičem a dítětem nedaří, snaží se s dítětem pracovat, aby vyšlo najevo, co dítě prožívá – intervencí bez rodiče, samostatně. V zařízení zjišťují, co se děje dítěti, co by se dalo udělat z jejich strany nebo co z pohledu dítěte mohou dělat rodiče, aby to bylo pro dítě snesitelné, ale na dítě netlačí. Odkládají kontakt, než se ukáže, zda je opravdu potřebný, v zájmu dítěte. Někdy zařízení není schopno AS uskutečnit, pokud dítě rodiče odmítá, stává se, že v některých situacích nedoporučují, aby se kontakt uskutečňoval, navrhují kontakty s rodičem odložit nebo jinou formu kontaktu, například dopisy. Pokud vidí, že dítě kontakt prožívá nepříjemně nebo dokonce velice úkorně, a přeje si kontakt přerušit nebo ukončit, může se ukončit klidně už po pár minutách, nebo se přeruší, jde se na chvíli s rodičem do jiné místnosti, kde s ním pracovníci hovoří o nastalé situaci, zatímco druhý pracovník, obvykle psychologka zaměřená na práci s dětmi, zůstává s dítětem. Někdy se v setkání s rodičem po chvíli pokračuje. Snaží se o to, aby dítě přežilo rozchod svých rodičů, aby rodiče začali vnímat svou rodičovskou roli a upřednostnili zájem dítěte nad svým osobním zájmem vyřizovat si účty, aby se naučili vyjednávat a dospívat k dohodám v zájmu svých dětí a o jejich potřebách.

Zařízení pracuje s celou rodinou, s každým zvlášť v individuálních konzultacích i v setkáních celé rodiny. Vedou rodiče k rodičovskému dialogu, podporují je v hledání cest ke změnám ve prospěch dětí. S rodiči prozkoumávají, co se asi děje v dítěti, jak danou situaci asi prožívá, co mohou rodiče pro dítě dělat. Jedním z řešení, pokud se práce nedaří, může být odkázání na jinou organizaci.

Organizace se setkává s manipulací ze strany rodičů. Pokud rodič nahlédne, že uplatňuje nad svým dítětem moc a svým vlivem vede dítě k odmítání a zavrhování druhého rodiče, a že tím svému dítěti neprospívá, situace je vyřešena. To se ale bohužel úplně hned nestává, jde o dlouhodobý proces, rodiče jsou zahlceni svým neúspěšným vztahem, hledají viníky, chtějí chránit své děti před vlivem druhého rodiče. R4 uvedl, že se snaží o tom s rodiči mluvit, pracovat s nimi na tom, jak moc dítě potřebuje oba rodiče, a že

oba rodiče jsou pro dítě nenahraditelní. Někdy má dítě již tak zvnitřnělý odpor k rodiči, že je vhodnější setkávání s tímto odmítaným rodičem odložit. Zařízení vede rodiče, aby přešli z partnerského konfliktu do rodičovské odpovědnosti. R4 uvádí, že někteří rodiče jsou zdatní manipulátoři, získávají dítě na svou stranu za každou cenu, nejde jim porozumět své roli rodiče ani tomu, že druhý rodič je rovněž potřebný pro zdravý rozvoj dětí. Nejúčinnější je změna postoje toho rodiče, který manipuluje.

Zařízení získává reflexi od dítěte formou přizpůsobenou dítěti – hrou, rozhovorem, účastí, ve vztahu důvěry s pracovníky. Od rodiče formou rozhovorů, konzultací s rodiči, mluví o tom, co se děje, pozorují dítě, rodiče, a jejich interakce. Naslouchají rodičům, co by pro ně a jejich děti mohli udělat. R4 v dotazníku píše, že je velmi zajímavá, jak lidé vnímají přístupy a postupy zařízení.

Zařízení reflektuje s účastníky každé proběhlé AS. Při ukončování probíhá dialog, kdy hodnotí, jak spolupráce probíhala. Někdy se klienti vracejí (samí, nebo mají znovu soudem nařízené AS). Pokud se vracejí, nemusí být potřebný AS, ale třeba jen asistované předávání nebo rodičovský dialog, nebo nějaká forma poradenství o tom, co nyní v daném vývojovém stádiu jejich dítě potřebuje. Na závěr spolupráce se uskuteční sezení, kde se hovoří o tom, jak účastníkům během AS bylo, někdy bývalí účastníci píšou maily. Na internetu o zařízení lidé občas píšou negativní, až bizarní věci. Dle R4 rozhádaní lidé čekají, že se zařízení postaví na jejich stranu, odcházejí rozzlobení, že je podle jejich názoru nechápou, nepodařilo se navázat důvěru, přenášejí odpovědnost za nevydařené vztahy na pracovníky.

R5:

Sociální pracovnice z R5 odpověděla, že službu asistovaného setkávání nemají nikde registrovanou a není u nich ani nijak zpoplatněna. Schůzky se uskutečňují nejčastěji jednou za týden, případně za 14 dní. Výjimky mohou nastat, rozhodne-li tak soud nebo OSPOD.

Setkání se odehrávají přímo v sídle organizace v k tomu určené místnosti. Ta je vybavena hračkami pro předškolní děti. V místnosti jsou i deskové hry a v případě zájmu obou stran a za pěkného počasí, může schůzka proběhnout na dvorku, který je rovněž vybaven hrami, nebo v blízkém parku či cukrárně. Se setkáním mimo prostory organizace ale musí souhlasit nejen dítě, ale oba rodiče.

Před samotným setkáním, se sociální pracovníci sejdou odděleně s oběma rodiči i s dítětem. Všem jsou vysvětlena pravidla, za kterých se může setkání uskutečnit. Mezi

základní patří, že nikdo z účastníků nesmí být pod vlivem omamných látek a rodičům je zakázáno pořizovat jakékoli záznamy (focení, točení) bez vědomí sociálního pracovníka.

Setkání se účastní „nerezidenční“ rodič, dítě, sociální pracovník a psycholog. Pokud by se setkání chtěla zúčastnit další osoba (prarodič, sourozenec), musí s tím souhlasit i rodič rezidenční (ten, který dítě přivedl). Přítomnost další osoby musí být následně smluvně ošetřena.

Setkání zde začíná 15 minut před příchodem dítěte, a to když přijde nerezidenční rodič. Sociální pracovník s ním probere jeho možné obavy ze setkání a obecně mu pomůže dobře se připravit. Tento rodič pak odejde na místo setkání, kam je následně přivedeno i dítě. Vše je zajištěno tak, aby se oba rodiče vůbec nesetkali. Když je po konci schůzky dítě odvedeno opět domů, sociální pracovník na místě probere s rodičem, jak se při setkání cítil a celou schůzku si vyhodnotí.

Hlavní iniciativa na navázání kontaktu rodiče a dítěte je na rodiči. Naše sociální pracovnice mu mohou pouze doporučit (během hodnocení po setkání) jak postupovat. Dobrým podnětem jsou například fotografie ze společných zážitků. Naopak je rodičům velmi doporučováno vyhýbat se kontroverzním tématům, jako může být probíhající soudní jednání nebo nadávání na druhého rodiče. V krajních případech, kdy si rodič neví rady, může se přítomní sociální pracovnice zapojit do nějaké hry.

Pokud se navázání kontaktu nedaří dlouhodobě, řeší v R5 spíše problémy rodiče, tak aby dítě nebylo vystavováno dalším tlakům na svoje pocity.

V tomto zařízení je manipulativní chování rodičů častým jevem. Bohužel ale právě tito rodiče mají malou touhu své chování změnit, nebo je v nich zloba vůči svému protějšku tak zakořeněna, že to ani nedokáží. Takovým rodičům jsou pak doporučena další sezení.

Zpětná vazba je zde získávána prostřednictvím rezidenčního rodiče a monitoringem chování dítěte během samotného setkání.

S nerezidenčním rodičem je po každém kontaktu veden rozhovor, při němž probíhá práv zejména reflexe schůzky. Od rezidenčního rodiče zpětná vazba získávána cíleně není. Tento rodič však může požádat o konzultaci, kde své dojmy může vyjádřit.

Možnost pro klienty, aby zůstali v kontaktu s organizací, i po skončení setkávání je, ale je minimálně využívána.

R6:

V zařízení R6 není AS registrovanou službou a první tři setkání jsou bezplatná. Pakliže je setkání více a nejsou nařízena soudem nebo OSPOD, platí se za každé setkání 50 korun českých. Nejčastěji probíhají setkání jednou nebo dvakrát týdně a většinou na dvě hodiny.

Pro AS je vyhrazena tzv. herna, tedy místnost v prostorách organizace, která je vybavena tak, aby se v ní děti cítily dobře.

Na setkání jsou organizací připravováni pouze rodiče. To jak bude připraveno dítě je zcela v kompetenci rodiče, který ho přivede.

Schůzky se zúčastní rodič, dítě a sociální pracovník. Další osoby musí být schváleny oběma rodiči.

Rodič přijde s dítětem, které předá sociální pracovníci. Ta po krátkém rozhovoru uvede do místnosti, kde AS proběhne. Většina rodičů je schopna si čas s dítětem organizovat sama a soc. pracovnice tak do setkání nemusí příliš zasahovat.

Cílem sociálního pracovníka v organizaci R6 je, aby setkání proběhlo co nejlépe. Tedy, pokud se kontakt mezi dítětem a rodičem nedaří, může do toho vstoupit třeba hrou nebo navozením lehkého tématu.

Pokud se tento problém opakuje na více setkáních, probíhají dodatečné konzultace s rodiči i dítětem tak, aby byl nalezen způsob snadnější komunikace.

Pakliže sociální pracovník zaznamená během AS ze strany rodiče pokusy o manipulaci dítěte, nebo jeho jakékoli nevhodné chování, je jeho povinností takové jednání zastavit.

V zařízení, kde pracuje R6 se zpětná vazba od dítěte nezajišťuje. Připravují zde ale novou metodiku, ve které již toto bude zahrnuto. Zatím ale není známo, jakou formou.

R7:

Organizace, kde pracuje R7 je zařízení sociálně-právní ochrany dětí dle zák. 359/1999 o SPOD a poskytování asistovaného setkávání je zde neplacené. Pokud není soudem definováno jinak, četnost setkání se domlouvá dle možností obou rodičů. Obvykle tedy v týdenním nebo ob-týdenním rytmu.

AS se uskutečňují v konzultační místnosti / herně v případě příznivého počasí a po dohodě s oběma rodiči i venku.

Před samotným setkáním proběhnou vždy schůzky s rodiči, kde je zjištěna aktuální situace. Tato setkání mohou být s každým rodičem zvlášť ale i dohromady. Dítě je dopředu seznámeno s prostorem a pracovníkem, který bude AS asistovat.

Kromě rodiče, dítěte a sociálního pracovníka, se může asistovaného styku zúčastnit i pracovník OSPOD, je-li to uznáno za vhodné a nutné.

Za asistence sociálního pracovníka a (někdy) zaměstnance OSPOD dojde k předání dítěte od rezidenčního rodiče nerezidenčnímu. Který se pak s dítětem odebere do herny, nebo na jiné, smluvené místo. Po konci AS dojde opět za přítomnosti zaměstnanců k předání dítěte. Sociální pracovníci se snaží do celého průběhu AS, včetně předání, nezasahovat.

Pokud kontakt mezi rodičem a dítětem vážne, jsou rodičům navržena individuální sezení, aby byly nalezeny příčiny problému a následně odstraněny.

Pokud se problém opakuje, vychází toto zařízení zejména z potřeb dítěte. Tedy je může být upravena délka schůzky nebo frekvence.

Zaznamená-li pracovník organizace manipulativní chování, snaží se uplatnit psychologicko-terapeutický přístup k danému rodiči.

Zpětná vazba od dítěte je získávána pozorováním a jednou za čas i individuálním rozhovorem. To záleží na frekvenci setkávání.

Aktivně je bývalé klienty nevyhledávají, celá spolupráce s rodinou je iniciována OSPOD a nad rámec uplatnění psychologického odborného psychologického názoru během trojstranné spolupráce s rodinou a OSPOD se organizace do rodin nevměšuje. Pokud organizace rodina sama kontaktuje pouhým „dát o sobě vědět“, není odmítnuta, ale pokud to má charakter žádosti o odbornou podporu, je rodina opět přesměrována na OSPOD.

R8:

Stejně jako v jiných dotázaných organizacích, ani v místě, kde pracuje R8 není AS registrovanou sociální službou a je poskytováno zdarma. V některých rodinách dochází k setkávání až dvakrát týdně a to i o víkendech. Většinou se však jedná o jednotýdenní frekvenci.

Pokud se jedná pouze o asistované předání, může proběhnout na půdě organizace, nebo před ní. Asistovaná setkání probíhají v „herně“ tedy místnosti v organizaci, která je přizpůsobena potřebám dětí.

Na asistované setkání zde připravují zejména rodiče, případně jiné členy rodiny, který se AS týká. Každé setkání musí být smluvně potvrzeno.

Na schůzce jsou zde přítomni účastníci ze strany rodiny, většinou tedy dítě a rodič, ale může to být i prarodič, či jiný rodinný příslušník. Také je přítomen sociální pracovník z organizace.

Před každým setkáním se sociální pracovník vždy nejdříve sejde s nerezidenčním rodičem a stanoví si spolu program AS. Zaměstnanec organizace si pak během schůzky zapisuje její průběh. Po vypršení dané doby dítě odchází v doprovodu rezidenčního rodiče a pak může odejít i druhý rodič.

V této organizaci zatím nedošlo k žádným problémům v kontaktu rodiče a dítěte přímo během schůzky. Zatím jediný problém byl, když rodič na smlouvanou schůzku nedorazil vůbec. Tato věc je pak předána na OSPOD, který situaci dále řeší.

Při manipulativním jednání rodiče je tento upozorněn sociálním pracovníkem o zapsání dané situace do protokolu.

U malých dětí je zpětnou vazbou jejich chování. U starších se AK zeptá, jestli je a bylo všechno v pořádku. Rodiče zpětnou vazbu mohou sdělit přímo na místě zaměstnanci organizace nebo následně poslat písemně, mailem.

R9:

V organizace, kde pracuje R9 není AS registrovanou službou a je poskytováno zdarma standardně jedenkrát až dvakrát týdně.

Odehrává-li se setkání v organizaci, je zde k tomu určena místnost vybavená hračkami, přebalovacím pultem, žertovnými obrázky na stěnách. Je zde pokus o vytvoření prostředí, které bude pro dítě přirozené. AS se ale může odehrát také v místě bydliště jednoho z rodičů nebo na neutrálním místě jako jsou parky a dětská hřiště.

Sociální pracovník se vždy pokouší navázat vztah s dítětem, jehož důvěra je stěžejní. Rodiče jsou individuálně zváni na konzultace, na kterých se stanovují pravidla a frekvence.

Základním kritériem pro to, kdo se může AS zúčastnit je rozhodnutí soudu. Uskutečňují-li se setkání na popud rodičů, je na jejich domluvě, kdo se schůzek zúčastní.

Každé asistované setkání má předem stanovenou délku, která se nemusí dodržet, ale nesmí být přetáhuta. Průběh setkání dost záleží na rodiči, zaměstnanec organizace je zde pouze jen jako pozorovatel.

Pokud se rodiči nedaří navázat s dítětem vztah, může sociální pracovník do setkání vstoupit a rodičovi pomoci například hrou.

Přetrvává-li tento problém po více setkání, je nabídnuta mediace psychologa a to pro rodiče i dítě, je-li na to dostatečně vyzrálé. Zkušenost zde praví, že hodně záleží na důvodech, proč k AS vůbec dochází, tedy je-li to rozhodnutí soudu, OSPOD nebo rodičů.

Dojde-li ze strany rodiče k manipulaci s dítětem, je rodiči doporučena schůzka s externím psychologem.

Podaří-li se sociálnímu pracovníkovi vytvořit si s dítětem důvěrné pouto, je získání zpětné vazby snadné běžným hovorem. Dítě je navíc po dobu AS sledováno a z jeho reakcí se dá mnoho vyčíst.

S rodiči jsou vedeny běžné hovory, během kterých R9 může zjistit, jak se rodič během AS cítil.

Po skončení AS již ke kontaktu s rodiči nedochází.

R10:

Organizace, ve které pracuje R10 neposkytuje asistovaná setkání jako registrovanou službu, jelikož AS není doposud jednotně zakotven v zákoně. I zde je tato služba zcela bezplatná a probíhá nejčastěji jednou týdně, méně již jednou za čtrnáct dní a zcela výjimečně pak jednou měsíčně.

K setkáním dochází nejčastěji přímo v organizaci, kde je pro tyto účely zřízena místnost „herna“ s hračkami. K dispozici je také místní zahrada a po dohodě obou rodičů může k AS dojít také v blízkém okolí organizace.

Před prvním AS absolvují oba rodiče i dítě vstupní pohovor se sociálním pracovníkem a psychologem. Dítě se seznámí s prostředím, aby se v něm při setkání s rodičem cítilo co nejlépe.

Asistovaného setkávání se smějí zúčastnit biologický rodič a dítě, příp. prarodič a dítě, příp. biologický rodič s dítětem v pěstounské nebo adoptivní péči.

Různá setkání probíhají jinak. Do některých musí časem zasáhnout přihlížející psycholog, ale jiná jsou pohodová a jejich vedení je zcela v kompetenci rodiče a vnější zásah není nutný.

Nedaří-li se nerezidenčnímu rodiči navázat s dítětem přirozený kontakt, může „zasáhnout“ přihlížející psycholog, který má připravené aktivity (úměrně k věku dítěte), které pomohou nastavit komunikaci.

Pokud se navázání komunikace nedaří, protože se rodič snaží s dítětem manipulovat, nebo (zejména u starších) dojde k rozhovorům na citlivá témata, jako jsou vztahy rodičů, či probíhající soudní jednání a nedaří se navázat normální komunikaci, jsou

AS přerušena a organizace o tom informuje OSPOD nebo soud, s tím, že vztah dítěte a rodiče se nedaří obnovit. Rodičům je pak doporučena mediace, ale další postup je již na OSPOD nebo soudu.

Pokud jsou AS stanoveny soudem, je nutné v nich pokračovat a snažit se vztah mezi dítětem a rodičem co nejvíce normalizovat. Soud i OSPOD jsou o této situaci informováni a AS tak pokračují, dokud soud nerozhodne jinak.

S manipulativním řešením se v této organizaci setkávají poměrně často. Je-li dítě mladší deseti let (orientačně) je navrženo umístění dítěte na neutrální půdu, o čemž ale musí rozhodnout soud.

Zpětná vazba je od dítěte získávána během individuálních hovorů, jejichž četnost se liší od věku dítěte a jsou zcela v kompetenci dítěte. Stejný postup platí i u získávání reflexe od rodičů.

Organizace své bývalé klienty nijak nekontaktuje. Pokud ke kontaktu dojde, je to vždy ze strany rodičů a vesměs se jedná pouze o informování o aktuální situaci.

R11:

V organizaci R11 jsou AS poskytovány v rámci registrované sociální služby a to bezplatně. Nejčastější frekvence je jedno setkání za čtrnáct dní, ale po dohodě je možné najít vlastní frekvenci.

Všechna asistovaná setkání probíhají v sídle organizace.

Na setkávání jsou předem připravováni všichni účastníci, tedy oba rodiče, případně další rodinní příslušníci i dítě. Jak tyto přípravy probíhají, organizace nesdělila.

Asistovaných setkání se v této organizaci mohou zúčastnit rodiče, dítě a sociální pracovník. Panuje-li na tom shoda všech zúčastněných, mohou se připojit i další rodinní příslušníci.

Nerezidenční rodič přijde na AS vždy dříve. Je s ním řešena aktuální situace a během rozhovoru je i sledována jeho mentální stabilita. Pak se nastíní rámcový program setkání. Během samotného setkání je vše v rukou rodiče. Sociální pracovník do něj nezasahuje, není-li to zásadně potřeba. Tedy probíhá-li vše v pořádku s ohledem na dítě. Pak dítě opět odchází dřív.

Přístup k rodičům, kterým se nedaří navázat během AS kontakt se svým dítětem je přístupováno individuálně.

Základem je komfort dítěte, tedy pokud se opakovaně AS „nevydaří“ je program ukončen a soud s OSPOD řeší jiné možnosti.

Manipulaci rodiče s dítětem se sociální pracovníci snaží předcházet. Při individuálních hovorech sociálního pracovníka s rodičem jsou naznačena témata, která není radno před dítětem otevírat.

Od dětí je zpětná vazba získávána rozhovory někdy doplněnými o psychodiagnostiku.

S rodiči jsou vedeny osobní i telefonické hovory, při kterých dochází k reflexi AS. Kontakt je udržován jen s klienty, kteří v zařízení využívají i další služby.

R12:

Organizace, ve které pracuje R12, poskytuje AS v rámci odděleného projektu, související podporu (poradenství, psychoterapie,...) zahrnuje do poskytování registrované sociální služby či výkonu dle pověření k sociálně-právní ochraně dětí a celá služba je neplacená. Frekvence setkání je zde nastavena po důkladném zmapování rodinných vztahů. Nejčastější variantou jsou AS jednou za tři týdny, někdy za dva. Prostředí, ve kterém AS probíhá, je určeno opět dle důkladného zmapování situace zejména s ohledem na potřeby dítěte. K dispozici jsou velká a malá herna, poblíž provozovny jsou dětská hřiště a parky, s rodiči se dá domluvit i setkání někde ve městě, někdy je i možné vyrazit za nějakým programem, jako např. návštěva obřího akvária aj.

Příprava na AS probíhá po důkladném zmapování – zpravidla rodiče prochází minimálně 1 hodinovou individuální mapovací konzultací, následuje společná úvodní schůzka k vytvoření plánu setkání, následující individuální přípravné konzultace. Někdy je příprava rozsáhlejší, včetně přípravy dítěte – může proběhnout několik konzultací. Pokud je do kontaktu přizván např. další blízký rodinný člen (sourozenec, prarodiče), i oni prochází krátkou přípravou – příprava je jednak delegována na rodiče, aby sdělil nastavený režim a pravidla průběhu, a před setkáním proběhne alespoň 15 minut s asistující, která se představí, shrne pravidla, poskytne prostor k dotazům. Rodinné členy (dospělé) umožňují přizvat po několika kontaktech, sourozenci jsou někdy nezbytnou součástí, vzhledem k potřebám dítěte již od prvního setkání. Když je účasten externí odborník např. psychoterapeut dítěte, dochází k domluvě možných scénářů s ním.

AS se mohou účastnit externí spolupracující odborníci (opatrovník, psychoterapeut/psycholog dítěte, psychoterapeut/psycholog rodiče), rodinní příslušníci (je považován účel přítomnosti rodinného příslušníka a jeho vztah k dítěti). S přítomností kohokoliv musí souhlasit rodiče, dle věku se zohledňuje názor dítěte, rozhodující je vztah k dítěti.

Aranžmá setkání odpovídá nastavenému plánu dle potřeb dítěte a kompetencí rodičů. Pokud je mezi rodiči platný zákaz styku, dochází k odděleným příchodům rodičů, že dítě zůstává chvíli s asistující o samotě, která má příležitost také na začátku zmapovat náladu a rozpoložení dítěte. Následně přichází druhý rodič, setkání probíhá standardně při frekvenci 1x týdně v rozsahu 1 hodiny, ve frekvenci 1 x 2 týdny v rozsahu 1,5 hodiny. V případě, že je asistován kontakt pro více dětí 2 – 3, je časová dotace dle věku dětí delší.

Když je rodičovský vztah vážně zasažen, např. dítě má psychosomatické obtíže, je příliš malé, bylo traumatizováno rodičem, jsou při kontaktu zpočátku přítomni oba rodiče (někdy s ošetřením výjimky ze zákazu styku mezi rodiči – ovšem za důsledně nastavených „bezpečných“ pravidel). Dle potřeby dochází po setkání k terapeutické reflexi s dítětem asistující, či psychoterapeutem/psychologem dítěte – s cílem mapovat duševní stav dítěte po setkání a případně mu poskytnout potřebnou terapeutickou podporu.

Vzhledem ke složitosti vztahů v rodinách, s nimiž spolupracují, se v první řadě snaží kontakt připravit tak, aby se dařil – součástí plánu je v nejsložitějších případech připraven „scénář“ do posledního detailu – kdo bude kde sedět, s kým si povídat, jaká interakce může proběhnout mezi rodičem a dítětem, mezi rodiči – na následování scénáře dohlíží asistující pracovník a dle potřeby zasahuje respektujícím způsobem. Ovšem podoba kontaktu, „který se daří“, je různá. U složitých navykacích režimů je pokrok, když např. dítě vydrží s rodičem pár minut schované v domečku v jedné místnosti, nebo se s rodičem pouze krátce střetne a následuje terapeutická reflexe dítěte.

Z praxe se ukázalo, že rodiče např. v rozvodovém, porozvodovém konfliktu si velmi rychle zvyknou na asistenci, které jim jsou pohodlné a asistence tak zpevní problém panující v rodině a zapouzdří jej. Takže počet asistencí je omezen standardně na šest setkání s možností prodloužení v odůvodněných případech (s výjimkami zejména v rodinách, kde se vyskytlo domácí násilí – tam nelze předpokládat tak rychlý progres ve vztazích) – v reflexích a spolupráci s rodinou se ukážou kompetence rodičů a jejich motivace situaci měnit. Pokud pracovník zaznamená, že potřebné kroky k podpoře dítěte rodiče nepodnikají i přes poskytnutou návaznou terapeutickou podporu, je jim spolupráce ukončena s doporučením k návazné práci, kdy je zodpovědností rodičů takovou práci uskutečnit a zapracovat na změně, aby se dalo v asistencích pokračovat.

Zkušenost organizace s manipulativními rodiči je taková, že rodiče rozumí svému rodinnému příběhu odlišně a mají tendence dítě přivádět na jejich variantu příběhu. 90% rodin ve spolupráci je v kontextu sociálně právní ochrany dětí, kdy je asistence součástí

náplně IPODů či se jedná o soudem nařízený styk. V takových rodinách často proběhlo soudně-znalecké šetření, které poukázalo na ovlivňování dítěte rodičem. Tyto informace má organizace k dispozici, dle nich dochází ke kontraktu spolupráce, ovšem stále při zachování respektu k osobě rodiče a režimu pomoci formou poradenského vedení a terapeutické podpory na zpracování partnerského příběhu. Průběžnou, aktivní spolupráci s opatrovníkem vnímají sociální pracovníci jako naprosto nezbytnou součást v takových případech, kdy je nezbytné, aby opatrovník zastal režim „kontroly“.

Čím složitější je případ, tím podrobnější reflexi od dítěte organizace získává. U jednodušších případů se může jednat o krátkou zpětnou vazbu cca 10 minut, která probíhá individuálně mezi dítětem a asistujícím. U závažnějších případů je za setkáním zařazena rozsáhlejší reflexe psychologaa/psychoterapeuta a dítěte, s formou a technikami uzpůsobenými věku dítěte – playtherapie, práce s pískovištěm, terapeutickými kartami, verbálně, či pomocí různých pracovních listů k setkání.

U méně závažných případů jsou rodiče vedeni k tomu, aby v případě zaznamenání nějakých změn kontaktovali svého klíčového pracovníka/koordinátora, který následně zmapuje situaci a s týmem rozvrhne potřebnou intervenci.

Po ukončení spolupráce se někteří rodiče sami ozvou a sdílí aktuální vývoj, či ještě po ukončení AK čerpají poradenskou podporu k řešení nastalých situací při samostatných setkáních. Metodicky zpětnou vazbu s konkrétním časovým odstupem pravidelně organizace nezjišťuje, neboť po rozvolnění dochází do fáze, kdy ještě mapuje samostatná setkání opatrovník a případně zasahuje.

R13:

Respondent v dotazníku uvedl, že na pracovišti poskytují AS zdarma a jako sociální službu AS registrované nemají. K asistovaným kontaktům dochází jednou za 14 dní, na hodinu, v prostorách organizace, kde mají pro tyto účely vyhrazenou dětskou hernu. Na AS připravují rodiče tak, že jim na email posílají informace o průběhu asistovaných kontaktů a v případě setkání hovoří s každou stranou zvlášť, a to i s dítětem. Kdo bude účasten AS, určuje nejčastěji soud, jedná se zejména o rodiče, prarodiče a dítě. Postup AS je v zařízení takový, že jeden rodič přivede dítě do herny, kde zůstává s pracovníci, po jeho odchodu přichází druhá pracovnice s druhým rodičem. Pracovnice sedí stranou a lehce podporuje. Po hodině trvání AS odchází rodič, poté si druhý rodič dítě vyzvedává. V případě, že se kontakt mezi rodičem a dítětem nedaří, pracovníci velmi jemně podporují, ale situaci neřeší. R13 uvádí, že se nejedná o terapii. V případě, že dochází k nevhodným interakcím

k dítěti, pracovníci dotyčného omezí. Pokud se kontakt mezi rodičem a dítětem nedaří dlouhodobě, pracovníci jednájí na základě komunikace se soudem. Zařízení se snaží psychickou manipulaci rodičů řešit na místě, dle situace a zejména se odkazují na to, že tuto problematiku ošetřují již na počátku v souhlasu s AS, který rodiče podepisují při první schůzce a bez něhož nelze AS realizovat. R13 uvádí, že od dítěte dostávají zpětnou vazbu přirozeně rozhovorem, po skončení každého AS. Od rodičů zpětnou vazbu nemají, ani po úplném skončení, když už jim nejsou AS poskytovány. Jedinou reflexí je zde pro pracovníky to, co sami vypožorovali v průběhu.

R14:

Zařízení standardně a zpravidla službu poskytuje v režimu SPOD, umí AS poskytnout i jako sociální službu, ale tato zkušenost je minimální. (v registru rodiny s dětmi, nebo osoby, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženi.) AS poskytují zdarma na adrese pracoviště, jednou za 14 dní a to na jednu hodinu. Pracovníci připravují na AS všechny zúčastněné, rodiče, nezletilé děti, popřípadě prarodiče a pěstouny. Samotných asistovaných kontaktů se smí účastnit rodiče, prarodiče či pěstouni. Setkání probíhá bez přítomnosti pečující osoby, za přítomnosti dvou pracovníků poradny. Pracovníci jsou standardně v roli pozorovatele, případně do setkání vstupují s podporou komunikace rodiče s dítětem, eliminace škodlivých témat. Setkání v případě potřeby pracovníci přerušují, nebo ukončují. Se situací, kdy se kontakt mezi rodičem a dítětem nedaří, pracují skrze rodiče (pěstouny, prarodiče) nezletilých dětí. Rodinou situaci opírají právě o postoje rodičů a působí na jejich posun či změnu. Toto v rámci individuálních konzultací, které jsou součástí poskytované služby. Aby nedocházelo k tomu, že je kontakt mezi rodičem a dítětem dlouhodobě nefunkční, zařízení má službu nastavenou tak, že poskytuje pouze krátkodobou spolupráci. Pokud nedochází ke změně postojů, dávají další náměty ke spolupráci s rodiči směrem k OSPOD či soudu. Některé rodiny služby využívají i opakovaně, ale v některých případech i dlouhodobě, pokud k tomu situace v rodině směřuje, např. duševní onemocnění. R14 uvádí, že nejčastěji jsou děti ovlivněné situací v rodině, která je na ně ze stran pečujícího prostředí přenášena. Setkávají se i s cílenou manipulací proti rodiči. Situaci řeší opět v rámci individuálních konzultací, mluví s rodičem o tom, jaké má motivy dítě ovlivňovat, poté o tom dále komunikují. S rodičem plánují konkrétní postupy při přípravě dítěte na setkání a v tomto pečlivě drží jasné hranice. Zároveň edukují rodiče o tom, jaké může mít taková situace dopad na jejich děti. Způsob jednání rodičů je také zaznamenáván do zpráv, které

jsou určeny OSPOD/soudu. Zpětnou vazbu mají z reakcí dítěte v průběhu setkávání. Děti se na nic dalšího nedoptávají. Pokud ano, pouze u starších dětí např. deset let a více. Od rodičů zařízení získává zpětnou vazbu v rámci každého setkání v písemném záznamu z konzultace s rodičem. S ukončenými uživateli služeb nekomunikují.

11.2 Vyhodnocení

Poskytování setkání a jejich hrazení

Jelikož AS není legislativně zakotvenou sociální službou, je ve většině organizací, které mi poskytly své odpovědi AS uváděno v rámci jiné registrované sociální služby (př. Sociálně aktivizační služby pro rodiny). Další poskytují AS v rámci zákona o SPOD. Jen dvě organizace uvedly, že je u nich tato služba zpoplatněna. Vyskytl se i případ, kde prvních několik setkání bylo zdarma a až následně byly placené ale to jen v případě, že AS nebyla nařízena soudem. Vyskytlo se i několik málo organizací, které AS nabízejí i o víkendech, snaží se tak rodičům vyjít maximálně vstříc.

Frekvence setkání

Z dotazníků dále vyplývá, že nejčastěji probíhají asistovaná setkání jednou za čtrnáct dní, podobně často se vyskytuje i týdenní rytmus. Ve výjimečných případech jsou naopak třítydenní pauzy mezi jednotlivými sezeními. Délka samotného AS bývá hodinová, někdy i delší, ale ve všech organizacích platí, že dítě může průběh setkání kdykoli ukončit. Jedna organizace uvedla, že počet AS je stanoven na šest sezení. Důvodem je, aby si rodiče na asistenci nezvykli. Pokud by setkání byla dlouhodobější, byl by ohrožen přirozený vývoj vztahů. Jen jedna organizace uvedla, že oficiálně nabízí i dlouhodobé projekty v rámci AS, například vyskytuje-li se u jednoho z rodičů duševní porucha.

Prostředí pro setkání

Všechna zařízení, která dotazník vyplnila, nabízí k asistovanému setkání vlastní prostory. Jde o místnosti, jež jsou vybaveny jako „dětské pokoje“ a tak, aby se v nich primárně dítě cítilo dobře. Mezi standardní vybavení patří hračky pro předškolní děti, pro ty starší i knihy nebo deskové hry. Většina organizací nabízí možnost uskutečnit setkání i venku, ale to jen za souhlasu obou rodičů. Zaujala mne nabídka AS doma u jednoho z rodičů, opět samozřejmě po souhlasu otce i matky (nebo jiné pečující osoby).

Kdo a jak je na průběh připravován

Ve většině organizací se před setkáním sejde přihlížející sociální pracovník s nerezidenčním rodičem a zmonitoruje aktuální rodinnou situaci. V některých případech dochází při těchto hovorech i k nastínění možného scénáře, programu, setkání rodiče

s dítětem. Dítě se se sociálním pracovníkem schází obvykle jen před prvním sezením. Je mu ukázáno prostředí, kde se bude AS odehrávat, pakliže je to v prostorách organizace. Jedna organizace nabízí před prvním setkáním i společnou schůzku obou rodičů. Samozřejmě jen za předpokladu, že jejich kontakt není nijak soudně omezen. V jednom dotazníku se objevilo, že program setkání posílají rodičům předem na email.

Účast na setkání

Setkání se, zcela logicky, všude zúčastňuje dítě a nerezidenční rodič. Velká část organizací povoluje i přítomnost jiných členů rodiny (sourozenci, prarodiče), ale to jen v případě, že k tomu dá souhlas jak rodič rezidenční, tak nerezidenční. V některých zařízeních je přítomnost každé další osoby stvrzena smluvně. V některých organizacích může dítě odmítnout kontakt s jinými členy rodiny. Za poskytovající organizace je na místě vždy sociální pracovník, někdy psycholog.

Průběh setkání

Lze konstatovat, že jednotné shrnutí AS napříč různými poskytovateli není možné. Několik společných rysů se však ve vyplněných dotaznících přeci jen vyskytuje. Ve většině organizací nedochází ke kontaktu obou rodičů, neboť při příchodu dítěte bývá nerezidenční rodič již v „dětské herně“, jak většina organizací nazývá místnost určenou pro AS. Poskytovatelé se také shodují na tom, že sociální pracovník by měl do průběhu setkání zasahovat jen minimálně a velmi citlivě. Dokud má pocit, že nebyl narušen komfort dítěte, do setkání ideálně nezasahuje vůbec. Celý program je tak v režii rodiče a je zcela na něm, zda s dítětem bude hrát hry, nebo s ním pouze hovořit. Jen v jednom dotazníku byl výslovně zmíněn zákaz pořizování fotografií a videí dítěte nerezidenčním rodičem v průběhu AS.

Nezdařená setkání

Jen pokud se rodiči evidentně nedaří získat pozornost dítěte, může do průběhu schůzky vstoupit sociální pracovník, který se snaží o zprostředkování kontaktu, většinou formou nějaké hry. Vždy ale musí mít na paměti, že jeho primárním úkolem je udržovat dítě v komfortní situaci a tedy nesmí dítě do ničeho tlačit. Jak popsala jedna z organizací: V některých případech je vztah rodiče a dítěte natolik pošramocen, že za úspěšné AS se dá považovat i jen několikaminutový rozhovor z jedné strany místnosti na druhý.

Pakliže se ale komunikaci nedaří navázat během několika po sobě jdoucích sezeních, informuje většina organizací soud a OSPOD o této skutečnosti. Některé uváděly

dovětek, že v programu AS nelze pokračovat, jiné jsou schopny nabídnout rodičům i dětem mediaci, či psychologické vedení a pokouší se o nalezení problému.

Manipulace při setkáních

Kromě jedné organizace se s manipulativním, nevhodným chováním rodiče setkali ve všech zařízeních. Většina respondentů uvedla, že toto chování je u rodičů běžné a je těžké tyto pokusy odvracet. Jeden z respondentů také uvedl, že manipulativní rodič je zapsán do protokolu z AS. Co z toho ale pro rodiče plyne, nebylo uvedeno. Jak bylo napsáno v jednom dotazníku, právě tito rodiče totiž nejméně touží po změně a nejsou ochotni přistoupit na to, že jsou témata, která by se před dětmi neměla rozebírat. Mezi nejčastější příklady těchto témat bylo uváděno urážení rezidenčního rodiče, nebo rozebírání soudního procesu rozvodu. Extrémní byl dotazník jedné z organizací, kdy manipulativní chování rodičů, může vést až k doporučení umístění dítěte na neutrální půdu, pokud se jedná o dítě mladší deseti let. O tomto umístění dítěte musí ovšem rozhodnout soud.

Zpětná vazba

U nejmenších dětí probíhá reflexe pouhým pozorováním dítěte během setkání. S většími dětmi jsou dle věku a rodinné situace vedeny individuální rozhovory, ale jen v některých organizacích. Minimálně v jednom dotazníku se objevilo, že zpětná vazba dítěte se k sociálním pracovníkům dostane skrze rezidenčního rodiče. V jednom ze zařízení je reflexní rozhovor s dítětem doplněn o psychodiagnostiku. Od rodičů je reflexe získávána rozhovory buď přímo po asistovaném setkání, ale hodně organizací nabízí i možnost telefonické zpětné vazby či emailem. Jedna organizace uvedla, že zpětnou vazbu cíleně získává pouze od dítěte.

V pracovní náplni ani jedné organizace není, aby po ukončení spolupráce zůstávala s klienty v kontaktu. Někteří respondenti však přiznávají, že je klienti sami kontaktují, ani ne tak s prosbou o radu, ale čistě informují o aktuální situaci v jejich rodině. To vytváří dojem, že sociální pracovníci v těchto zařízeních dokázali s rodiči navázat dobrý vztah.

12 Diskuse

Přestože není poskytování asistovaných setkání jednotně právně zakotveno, většina organizací poskytující asistenci u setkání se v mnoha bodech shoduje, některé však nabízejí lehce rozdílné přístupy. Po zmapování jednotlivých zařízení se ukázalo, že u

většiny poskytovatelů panuje shoda v bezplatnosti poskytování AS. Setkání probíhá ve většině případů jednu hodinu, ale pokud se dítě necítí při AS komfortně, může jej kdykoli skončit. Toto pravidlo považuji za důležité. Dítě může pociťovat tlak nebo nepřírozenost situace, což může mít vliv na jeho vývoj a utváření vztahu k rodiči. Pokud se AS na podnět dítěte zastaví, dítě si může na chvíli odpočinout a následně v setkání dále pokračovat, případně pokračovat příště. Pro budování vztahu mezi rodičem a dítětem vnímám v některých případech přínosnější kratší kontakt, ve kterém se dítě cítí dobře, než hodinové setkání, kde dítě vnímá, že něco není v pořádku a je na něj tlačeno.

V čem se dále ukázala shoda je místo setkání, které se u všech zařízení nachází ve vnitřních prostorách, případně lze AS uskutečnit venku. Ve většině případů se rodiče v rámci AS v zařízení nepotkávají. Zpravidla se organizace snaží setkání uskutečnit tak, aby „pečující rodič“ přivedl dítě, následně odešel a posléze za dítětem přichází nerezidentní rodič. Toto pravidlo je důležité, zejména pokud by mělo být dítě přítomno konfliktnímu střetnutí obou rodičů, kteří by se před dítětem hádali a nesvedli by se před dítětem chovat neutrálně. Dalším důvodem je zákaz styku, který může být mezi rodiči nařízen. Organizace nabízejí možnost AS nejen dětí s jejich rodiči, ale také s členy širší rodiny, pokud to rodinná situace vyžaduje a umožňuje. V poskytování této služby je důležitá reflexe jak ze strany dospělých, tak zejména dětí. Tuto zpětnou vazbu většina organizací získává individuálním rozhovorem po každém AS, některé organizace pouze pozorováním jednotlivých setkání. Každopádně se všechna zařízení snaží získat pohled dítěte na danou situaci.

V poskytování AS se však ukázala i nejednotnost. Nejčastěji organizace nabízí AS v intervalech jednou za dva týdny, někdy jednou za týden a výjimečně jednou za tři týdny. Některá zařízení umožňují AS uskutečnit i o víkendu, což není u poskytování této služby běžné. Většina organizací nabízí AS pouze krátkodobě. Zajímavostí je zjištění, že jedna z organizací nabízí i dlouhodobou spolupráci a to např. pokud se jedná o AS dítěte s rodičem s duševním onemocněním. Byť má každé zařízení své vlastní zázemí pro uskutečňování AS, vyskytla se v dotazníkovém šetření také možnost AS v domácnosti jednoho z rodičů, po souhlasu všech zúčastněných. Tato atypická nabídka může být výhodou pro dítě, které je tak ve svém přirozeném prostředí a není vystavováno stresu z cizího místa. V některých zařízeních poskytují AS sociální pracovníci, jinde psychologové. Další zajímavostí je vyžadování psychoterapeutického výcviku pro pracovníky vykonávající asistenci při setkání rodičů s dětmi. Pracovník po celou dobu

setkání pozoruje chování rodičů i dítěte. Vnímám tak jako důležité, aby asistující zaměstnanec měl minimálně základní znalosti z psychologie. Do jednotlivých setkání by pracovníci měli zasahovat citlivě a pouze v případech nutnosti. Zajímavostí je, že v některých organizacích se asistovaných setkání účastní dva asistující pracovníci z toho jeden sociální pracovník a jeden psycholog. Jelikož se jedná o typ služby, která je poskytována dětem a jejich rodičům, mezi kterými panují konflikty, pracovníci jsou vyškoleni k rozeznání manipulace z jejich strany. Pouze jedno zařízení uvedlo, že se za dobu poskytování AS u nich v organizaci s manipulací nesetkali.

Jen s malými rozdíly probíhá, před samotným setkáním rodiče a dítěte, setkání sociálních pracovníků a nerezidentního rodiče. Někde je kladen důraz jen na zmapování aktuální rodinné situace, jindy se během těchto schůzek může i načrtnout hrubý plán setkání.

Jelikož AS není samostatně registrováno jako sociální služba, jednotlivá zařízení jej poskytují odlišně, buď dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách dle § 37 jako odborné sociální poradenství a dle §65 jako sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi, nebo na základě pověření jiné osoby dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Když jsem vyhledávala pro praktickou část diplomové práce konkrétní zařízení poskytující AS, zjistila jsem, že v některých krajích je nabídka AS velmi omezená, nebo špatně dohledatelná. Podařilo se mi nalézt pouze 31 poskytovatelů AS, ale nevylučuji, že jich je na území ČR více. Z tohoto důvodu mne napadlo, že pokud by existoval jednotný online katalog všech poskytovatelů asistovaných setkání, jednalo by se o význačnou pomoc. Katalog by byl přínosný nejen pro rodiče, kteří tuto službu hledají, ale také pro soudní orgány nebo OSPOD, kteří asistovaná setkání nařizují či doporučují. Pokud by se AS právně nesjednotilo, v katalogu by mohlo být snadno dohledatelné, např. zda jsou asistovaná setkání možná využít o víkend, zda jsou placená, nebo zda lze AS uskutečnit i mimo sídlo organizace.

Ačkoliv se ke mně nedostalo tolik vyplněných dotazníků, kolik jsem očekávala, vnímám, že trend v poskytování AS je vcelku jednotný. U některých poskytovatelů AS se občas vyskytují zajímavosti, kterými se od sebe odlišují.

V teoretické části jsem si stanovila ideální podobu asistovaného setkání z mého pohledu. Po obdržení dotazníků jsem s potěšením zjistila, že se mé představy o ideálním AS příliš neliší od praxe.

Závěr

Tato diplomová práce je náhledem na problematiku poskytování Asistovaných setkání. Cílem bylo zmapovat organizace, které tuto službu nabízejí a zjistit, v čem se proces AS liší a v čem se shoduje. AS je poskytováno převážně rozpadajícím se rodinám a většinou bývá nařízeno soudem, nebo ze strany OSPOD. Po celé republice jsem našla třicet jedna zařízení nabízejících AS rodičů s dětmi. Ze čtrnácti dotazníků, které se mi vrátily vyplněné, vyplývá, že ač AS není jednotně právně zakotvenou sociální službou a tedy nemá jednotná pravidla, průběh setkání se v zařízeních, která odpověděla, příliš neliší. Odlišují se pouze v určitých zajímavostech jako např. poskytování AS v místě bydliště rodiče, přítomnost dvou pracovníků během AS, poskytování AS během víkendu atd.

Kompetence pracovníků jsou napříč zařízeními převážně stejná. Některá zařízení preferuje, aby asistenci vykonávali dva lidé, jinde stačí pouze jeden pracovník. Jedná se o sociální pracovníky, sociální pracovníky s psychoterapeutickým výcvikem nebo psychology. Ať už je při setkání rodiče s dítětem jeden či dva asistenti, je důležité, aby zasahovali pouze, pokud se předem domluví nebo ze situace vyzorují, že je zásahu potřeba.

I přes velkou jednotnost poskytování AS bych přistoupila k jednotnému právnímu ukotvení s danými pravidly. Myslím, že pro poskytující organizace by změna nemusela být příliš velká. Zásadní přehlednost by mohla přispět soudům, OSPOD a rodičům, kteří by se tak mohli lépe rozhodovat právě při výběru organizace.

Vzhledem ke složitosti dohledávání dostupných zařízení v jednotlivých krajích ČR se nabízí vytvoření katalogu všech poskytovatelů asistovaných setkání. Jednotný seznam všech zařízení, která asistovaná setkání poskytují, by mohl vést k zjednodušení a zpřehlednění systému. Jednotliví poskytovatelé by mohli odkázat na jiné zařízení poskytující AS a to v případech, kdy se na ně obrátí rodiče, soud nebo jiní odborníci a mají plnou kapacitu.

Asistované setkání může být novým začátkem pro rozpadající se rodiny, kde vztahy rodičů se svými dětmi příliš nefungují. Rodič a dítě mají možnost na základě několika málo setkání s asistencí třetí osoby vybudovat základy pro lepší rodinné vztahy. Avšak setkání za asistence třetí osoby nejsou bezdůvodná, proto je zapotřebí, aby byli pracovníci pozorní a vnímali, zda nedochází ze strany rodiče k neadekvátnímu chování, nebo zda si rodiče ví rady, jak s dítětem komunikovat a případně rodiči dopomoci, aby se dítě během setkání cítilo dobře.

Z dotazníků se dalo vyčíst, že některé organizace nabízejí AS jen jako vedlejší program. Je škoda, že všechny organizace nepřístupují k AS jako k plnohodnotné službě, protože na některé skutečnosti nemusejí být dostatečně připraveny a vybaveny.

Seznam použitých zdrojů

LITERATURA

BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*: (studijní texty jsou zaměřeny na osud dítěte, jehož rodiče procházejí nebo již prošli rozvodem). Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006. 124 s. ISBN 80-246-1089-2.

COLOROSOVÁ, Barbara. *Krizové situace v rodině*. Praha: Euromedia Group, k.s. - Ikar, 2008, 240 s. ISBN 978-80-249-1027-7.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.

FUČÍK, Petr. *Rozvod a Změny Reprodukčních Strategii*. Vol. První vydání, Masarykova univerzita, 2013, ISBN 978-80-210-6093-7

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HENNINK, Monique, Inge HUTTER a Ajay BAILEY. *Qualitative Research Methods*. 2. UK: Sage Publications, 2020. ISBN 978-1-4739-0390-6.

HARTL, Pavel a Karel NEPRAŠ. *Psychologický slovník*. Praha: Jiří Budka, 1993. s. 181. ISBN 80-901549-0-5.

HOLÁ, L. *MEDIACE Způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha : Grada, 2003. ISBN 80-247-0467-6

KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. Praha: Portál, 2017. s. 403. ISBN 978-80-262-1227-0.

KUCHAŘOVÁ, Věra a Anna ŠŤASTNÁ. *Partnerství, rodina a mezigenerační vztahy v české společnosti*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2009. ISBN 978-80-87007-76-1.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. s. 15. ISBN 80-85282-83-6.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizová situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2002, 128 s. ISBN 80-247-0332-7.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Vydání první. Praha: Portál, 2015. 255 s. ISBN 978-80-262-0968-3.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008. s. 177. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, Oldřich. *Teorie vazby* in MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 46-49. ISBN 978-80-262-0366-7.

PAZLAROVÁ, Hana. *Sociálně-právní ochrana dětí*. MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 459-460. ISBN 978-80-262-0366-7.

POUPĚTOVÁ, Šárka. *Netrapte se po rozvodu: [právní rozvod a psychorozvod, děti rozvedených rodičů, nový vztah, nová rodina]*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2046-3.

SEKERA, Ondřej a Ostravská univerzita. *Rodina v nečase*. V Ostravě: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7368-877-6.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing, 2010, 184 s. ISBN 978-80-247-3181-0.

VOHLÍDALOVÁ, Marta. 2010. „Kdo podává žádost o rozvod a jaké jsou příčiny rozpadu partnerských vztahů?“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 11 (2): 48-57. ISSN 1213-0028.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Asistované kontakty. HOST [online]. [cit. 2020-04-12]. Dostupné z: <https://www.hostcz.org/index.php/prace-s-rodinou/asistovane-kontakty>

Interaktivní katalog jevů a služeb pro rodiny a děti [online]. MPSV, ©2017-2021 [cit. 2021-7-21]. Dostupné z: <http://katalog.pravonadetstvi.cz/mpsv/ciselniky.nsf/i/S006>

JEDINÁKOVÁ, Helena. Metodický průvodce: Asistované kontakty [online]. Ostrava: Vzájemné soužití, o.p.s., 2020, s. 73 [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.vzajemnesouziti.cz/file.php?nid=15768&oid=7583749>

Kancelář veřejného ochránce práv. Úprava styku s dětmi [online]. Brno: © Kancelář veřejného ochránce práv, leden 2014, s. 4 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/Letaky/Uprava-styku.pdf>

MIKULKOVÁ, Milena. Metodika: Příprava stran a realizace asistovaného kontaktu [online]. Akademický ústav Karviná, z.ú., 2019, s. 58 [cit. 2021-4-27]. Dostupné z: https://www.akademickyustav.cz/domains/akademickyustav.cz/wp-content/uploads/2019/10/priprava_stran_a_realizace_asistovaneho_kontaktu.pdf

MOTEJL, Otakar, Iva ČERNÁ, Petra MATYÁŠOVÁ a Klára PANOVSÁ. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Rodina a dítě* [online]. Praha: ASPI, 2007 [cit. 2021-

4-25]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/Publikace/sborniky_stanoviska/Rodina_a_dite.pdf

NERUDOVÁ, Liliana. Role otce v rodině: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity [online]. Brno: Masarykova univerzita, 1990 [cit. 2020-10-28]. ISBN 80-210-0318-9. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/111862/G_Sociologica_33-1989-1_5.pdf

NĚMEČEK, Eduard. Problematika rozvodu manželství a jeho důsledků, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Dvořák, Jan.

PATERA, Luboš, Nenad PEDOVIČ, Petr KOTAN, Lubomír CHOC a Jiří FIALA. Připojte se k první vlně žalob rodičů proti českému státu k Evropskému soudu pro lidská práva ve Štrasburku [online]. 2003 [cit. 2021-7-6]. Dostupné z: <https://iustin.cz/art.asp?art=186>

Poskytované služby. Area fausta [online]. [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <https://www.areafausta.cz/poskytovane-sluzby/>

Pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Portál pro sociální oblast města Prahy [online]. Magistrát hl. m. Prahy [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: https://socialni.praha.eu/jnp/cz/rodina/socialne_pravni_ochrana/povereni_k_vykonu_socialne_pravni/index.xhtml

Rozvodovost. Český statistický úřad [online]. 2018 [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/91917384/1300691903.pdf/242bc05e-5ca0-4c7f-9904-27bc785fd7e3?version=1.0>

Svatba krok za krokem. Liturgie.cz [online]. [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <http://www.liturgie.cz/temata/svatost-manzelstvi/svatba-krok-za-krokem>

Vztahy v rodině. Diakonie Českobratrské církve evangelické [online]. [cit. 2020-04-12]. Dostupné z: <https://rodina.diakonie.cz/nase-sluzby/vztahy-asistovany-kontakt/>

VÍTKOVÁ RULÍKOVÁ, Klára. Metodické doporučení MPSV č. 11/2009 při účasti orgánů sociálně-právní ochrany dětí u rodičovského styku [online]. 2009, 4 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-11.pdf/6b582237-e8a8-88e3-2f51-057b7c790b6b

PRÁVNÍ NORMY

Sdělení č. 91/2005 Sb.m.s., o sjednání Úmluvy o styku s dětmi

Zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník

Zákon č. 262/2006 Sb., Zákoník práce

Zákon č. 359/1999 Sb. O sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č.108/2006 Sb., O sociálních službách

Zákon č. 292/2013 Sb., O zvláštních řízeních soudních

Seznam zkratek

OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
SPOD	Sociálně-právní ochrana dětí
NNO	Nestátní nezisková organizace
SZR	Syndrom zavržení rodiče
AS	Asistované setkání
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
R1 – R14	Respondent první až čtrnáctý

Příloha 1.

Dotazník

1. Je u vás asistované setkání registrované jako sociální služba? ANO – NE
2. Je služba placená? ANO – NE
3. Jaká je frekvence jednotlivých asistovaných setkání?
4. V jakém prostředí asistované setkání probíhá?
5. Koho a jak na průběh asistovaného setkání připravujete? (např. rodiče, děti, jiné lidi)
6. Kdo všechno se účastní a může účastnit asistovaného setkání?
7. Jak standardně probíhá asistované setkání? Stačí stručně.
8. Pokud se kontakt mezi rodičem a dítětem nedaří, jakým způsobem pracovníci situaci řeší?
9. Pokud se tato situace opakuje dlouhodobě, v jakém režimu dále asistovaná setkání probíhají?
10. Setkáváte se často při asistovaném setkání s psychickou manipulací ze strany rodičů? Jak to s dotyčným řešíte?
11. Získáváte od dítěte zpětnou vazbu? Pokud ano, jakým způsobem? Jak často?
12. Získáváte od rodičů zpětnou vazbu? Pokud ano, jakým způsobem? Jak často?
13. Máte zpětnou vazbu od lidí, se kterými jste již službu ukončili? Komunikujete s bývalými účastníky asistovaného setkání? Jak?

Příloha 2.

Seznam poskytovatelů asistovaných setkání rozdělených podle krajů ČR, které jsem kontaktovala v rámci praktické části diplomové práce:

Hlavní město Praha

1. Area Fausta s.r.o.
2. Arcidiecézní charita Praha – Poradna Magdala
3. Diakonie ČCE - SKP v Praze - Služba pro rodinu a dítě
4. HoSt Home-Start ČR - Pobočka Praha a Středočeský kraj
5. Mikuláš 365, o.p.s.
6. Pro Dialog, z.s.
7. Pexeso, z.s.
8. Sdružení na ochranu ohrožených dětí, z. s.

Jihočeský kraj

9. Temperi o.p.s. - Centrum pomoci pro rodiny s dětmi
10. ICOS Český Krumlov, o.p.s. - Podpora rodin a dětí v ohrožení
11. Team4teen, z.s. – Projekt rozvod není legrace

Karlovarská kraj:

12. Služby pro rodinu, z.ú.
13. Náhradním rodinám, o.p.s.

Kraj Vysočina:

14. Centrum pro rodinu Vysočina, z. s.
15. Jimedis, z. s.

Královéhradecký kraj:

16. HoSt Home-Start ČR - Pobočka Hradec Králové
17. NOMIA, z.ú.

Liberecký kraj:

18. Centrum Protěž, z.ú.

Moravskoslezský kraj:

19. Vzájemné soužití o.p.s. – Asistované kontakty

Jihomoravský kraj:

20. Magdalenium z.s.

21. CSS, p.o. - Krizové centrum pro děti a dospívající

Olomoucký kraj:

22. Centrum pro rodinu a děti Přerov, z.s.

Pardubický kraj:

23. Centrum J. J. Pestalozziho, o.p.s.

Plzeňský kraj:

24. Psycholog Praha s.r.o. – Psycholog Plzeň

Ústecký kraj:

25. Charita Lovosice – Asistovaný kontakt

26. Romano Jasnica, z. s.

27. Spirála, Ústecký kraj, z.s.

28. Charita Most - Asistované styky

29. Bateau z.s. - Centrum pro specializovanou pomoc dětem v krizi a podporu rodiny

Zlínský kraj:

30. DOMINO cz, o. p. s - Asistovaný kontakt

31. Centrum poradenství pro rodinné a partnerské vztahy, p. o.